

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE**

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Pirmā līmeņa pirmsskolas skolotājs

**KETRINA IEVIŅA**

**Pirmsskolas jaunākā vecuma bērnu pašapziņas attīstības  
sekmēšanas iespējas rotaļā**

**Kvalifikācijas darbs**

**Darba vadītājs**

\_\_\_\_\_  
Akadēmiskais amats

\_\_\_\_\_  
Mg. paed.  
Zin. Ak. grāds

\_\_\_\_\_  
Rasma Purmale  
Vārds, uzvārds

\_\_\_\_\_  
Paraksts

RĪGA 2019

## ANOTĀCIJA

**Darba autors:** Ketrina Ieviņa

**Darba veids:** Kvalifikācijas darbs

**Studiju programma:** Pirmskolas Izglītības skolotājs

**Darba zinātniskais vadītājs:** Mg. Paed. Rasma Purmale

**Darba temats:** Pirmsskolas jaunākā vecuma bērnu pašapziņas attīstības sekmēšanas iespējas rotaļā

**Kvalifikācijas darba mērķis:** Teorētiski un praktiski izzināt pašapziņas attīstības sekmēšanas iespējas pirmsskolas jaunākā vecuma bērniem.

**Teorētiskajā daļā** tiek aplūkoti vairāku autoru un pētnieku uzskati un skaidrojumi par bērnu pašapziņas veidošanos kā arī pašapziņas attīstības veicināšanas iespējām rotaļā. Pamatojoties uz dažādu autoru atziņām, tiek secināts, ka bērniem tiek sekmēta pašapziņa ar rotaļas palīdzību.

**Empīriskajā daļā** tiek veikts pētījums, kurā piedalās jaunākā pirmskolas vecuma bērni. Pētījuma sākumā un beigās tiek izvērtēts bērnu pašapziņas līmenis pēc izveidotajiem kritērijiem. Galvenais kvalifikācijas darba sasniegums ir izvirzītās hipotēzes apstiprināšanās, ka bērniem tiek sekmēta pašapziņa ar rotaļas palīdzību, ja ir atlasītas rotaļas, atbilstoši bērna interesēm un vajadzībām, kā arī, ja rotaļas tiek izmantotas pedagoģiskajā procesā ikdienā.

Kvalifikācijas darbs sastāv no divām daļām – teorētiskās un empīriskās daļas. Darbā ir 19 attēli, 6 tabulas un darba apjoms ir 43 lapaspuses.

Darba galvenie atslēgas vārdi: pašapziņas attīstība, rotaļa, pašapziņas attīstības veicināšana rotaļā.

## ANNOTATION

**Author:** Ketrina Ieviņa

**Type of the work:** Qualification work

**Study Program:** Pre-school Education Teacher

**Scientific supervisor:** Mg. Paed. Rasma Purmale

**Topic:** Opportunities for fostering the development of self-confidence of young children of pre-school age in play

**Aim of the qualification paper:** theoretically and practically to find out how to promote self-confidence development for children of pre-school age.

**The theoretical part** covers the views and explanations of several authors and researchers about the development of children's self-confidence as well as the possibilities to promote self-confidence in the play. Based on the findings of various authors, it is concluded that children are encouraged to play self-confidence through play.

**In the empirical part**, a study is carried out involving younger pre-school children. At the beginning and end of the study, the self-confidence level of the children is assessed according to the established criteria. The main achievement of the qualification work is the confirmation of the hypothesis that children are encouraged to play with the help of toys, if they are selected according to the interests and needs of the child, as well as if the games are used in the pedagogical process in everyday activities.

The qualification work consists of two parts - theoretical and empirical part. There are 19 pictures, 6 tables and total volume of the work is on 43 pages.

Key words of the thesis: development of self-confidence, play, promotion of self-confidence in play.

## SATURS

Ievads .....	4
1. Teorētisko atziņu salīdzinošā analīze .....	6
1.1. Pašapziņas veidošanās un attīstības pamatnosacījumi .....	6
1.2. Jaunākā vecuma bērnu raksturojums pētāmā temata aspektā.....	11
1.3. Rotaļa kā bērnu pašapziņas attīstības sekmētāja.....	13
2. Praktiskais pētījums.....	17
2.1. Praktiskā pētījuma metodoloģijas izstrāde.....	17
2.2. Praktiskā pētījuma norise un rezultātu analīze.....	21
2.3. Pedagoģiskā darbība pašapziņas sekmēšanai.....	28
2.4. Rezultātu salīdzinošā analīze (pēc pedagoģiskās darbības otrreiz veiktā pētījuma).....	35
Secinājumi.....	40
Literatūras un avotu saraksts .....	41
Pielikums.....	43

## IEVADS

Bērnība ir laiks, kad veidojas un attīstās bērna personība. Šajā procesā izšķiroši svarīga loma ir vecākiem un pedagogiem, kuri atstāj vislielāko iespaidu gan ar savu attieksmi un mācību procesa organizēšanu, gan vidi, kādu veido ap sevi. No tā būs atkarīgs kāda personība veidosies, kāds būs dzīves gājums, sasniegumi nākotnē un spēja iekļauties mūsdienu straujās attīstības sabiedrībā. Kā D. Lieģeniece atzīst, ka pirmsskolēna personība attīstās, apgūstot vecāko paaudžu sociālo pieredzi nepārtrauktā saskarsmē un sadarbībā ar citiem cilvēkiem. Iegūtā pieredze veido emociju un jūtu, iemaņu, prasmju, paradumu un zināšanu dinamisku sistēmu. Tikpat nozīmīgu loma ir videi, iedzimtības faktoriem un audzināšanai.

Personības veidošanās procesā fundamentāli svarīga nozīme ir bērna pozitīvas pašapziņas veicināšanai. Pieaugušais ar savu rīcību un attieksmi ir atbildīgs, kāda būs bērna "pašuztvere", jo tieši no tā būs atkarīga bērna turpmākā motivācija, attieksme un uzvedība. Bērnu diētas ārsts un grāmatas "Superuzturs bērna prātam" autors, A. Pandits uzskata, ka pašcieņas modeļi rodas jau agrā bērnībā. Kad bērns iemācās pāršķirt grāmatas lapu vai mazulis sper pirmo soli, viņā dzimst doma: "Es to varu!". Katra jauna attīstīta prasme un pagrieziena punkts bērna dzīvē ļauj viņam piedzīvot sasnieguma sajūtu, kas ceļ pašapziņu un augošo pārliecību. Bērni ar veselīgu pašapziņu gūst baudu no saskarsmes ar citiem. Viņi sabiedrībā jūtas labi un labprāt darbojas gan grupā, gan individuāli. Rodoties jauniem izaicinājumiem, viņi aktīvi iekļaujas risinājumu meklēšanā un izsaka neapmierinātību, nevainojot sevi vai citus. Bērns ar zemu pašapziņu izvairās no kaut kā jauna izmēģināšanas un bieži mēdz negatīvi izteikties par sevi, apgalvojot: "Es esmu stulbs", "Nekad nesapratīšu, kā to izdarīt" vai "Kāda tam jēga?". Viņi izrāda nespēju paciest zaudējumu, viegli padodoties vai gaidot kādu citu, ko var pārspēt. Viņiem raksturīgs pārlieku liels kriticisms un viegla vilšanās sajūta. Bērni ar zemu pašcieņu uztver īslaicīgas neveiksmes kā pastāvīgi neciešamu dzīvi, un viņos dominē pesimisms.

Esmu izvēlējusies rakstīt par pašapziņas attīstības veicināšanu pirmsskolā, jo ir novērots, ka cilvēkam ar zemu pašapziņu ir grūtības:

- pilnvērtīgi iekļauties sociālajos procesos, jo ir nedrošs attiecību veidošanā;
- realizēt savus dotumus, jo nav ticība savā spējām;
- pieņemt un mīlēt sevi, līdz ar to, būt apmierinātam un pozitīvam attiecībā pret citiem.

Līdz ar to, neveidojas pārliecināta, droša un ar sevi apmierināta personība, kas neskatoties uz izaicinājumiem, nebaidās realizēt sevi, nesot pienesumu apkārtējai sabiedrībai.

Kā pašapziņas attīstīšanas veicinātāju, izvēlējos rotaļu, jo tā ir valoda kādā runā bērns. Piekrītu Dž. Mīda uzskatam, ka : „Rotaļa ir bērna vissvarīgākā, universālā „patības” sfēra, kurā notiek milzīgi „pats” procesi: pašiedvesma, pašnoteikšanās, pašizpaušme, paškontrolē un tas ir sevišķi svarīgi pašrealizācijai”. (RPIVA, 2000, 40)

**Pētījuma objekts:** pedagoģiskais process pirm skolā.

**Pētījuma priekšmets:** jaunākā pirmsskolas vecuma bērna pašapziņa

**Pētījuma mērķis.** Izzināt pašapziņas attīstības sekmēšanas iespējas pirmsskolas jaunākā vecuma bērniem.

#### **Uzdevumi:**

1. Analizēt pedagoģisko, psiholoģijas un metodisko literatūru par pašapziņas attīstības veicināšanu pirm skolā caur rotaļu;
2. Analizēt bērna personības attīstību pētāmā temata aspektā;
3. Praktiski novērot rotaļas ietekmi uz pirmsskolas vecuma bērnu pašapziņas attīstības veidošanos;
4. Apkopot pētījuma rezultātus un secinājumus.

#### **Pētījuma metodes:**

1. Teorētiskā pētīšanas metode – pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras teorētiskā analīze.
2. Empīriskā metode – novērošanā, anketēšanā un iegūto datu analīze.

**Hipotēze:** bērniem tiks sekmēta pašapziņa ar rotaļas palīdzību, ja:

- tiks atlasītas rotaļas, atbilstoši bērna interesēm un vajadzībām,
- rotaļas tiks izmantotas pedagoģiskajā procesā ikdienā.

**Teorētiskā pētījuma bāze:** D. Dzintere, A. Špona, G. Svence, E.H. Eriksons E.H., A.

Ļubļinska, A. Vecgrāve, R. Boša, D. Lieģeniece, V. Batņa, M. Budovskis, F. Fišers, J.A.

Students, A. Vorobjovs, Pandits A., Dz. Albrehta, Einon D., Доронова Т.Н., Никитин Б.П.,

Пушкарев А.Л., Oliver A, Виготский, Н.Ю Хрящевой, Л. , A. Ādlers, Rogers C.S., K.

Gilbertson

**Pētījuma bāze:** Pirmsskolas izglītības iestāde ”X”. Pētījumā piedalās 12 pirmsskolas vecuma bērni.

# 1. TEORĒTISKO ATZIŅU SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

## 1.1. Pašapziņas veidošanās un attīstības pamatnosacījumi

Cilvēks ir vienīgā dzīvā būtne, kam piemīt priekšstati un zināšanas pašam par sevi jeb pašapziņa. Ar to saprot gan cilvēka priekšstatus par savu ķermeni un personības īpašībām, gan arī sevis salīdzinājumu ar citiem. Ir svarīgi izprast, kas ir pašapziņa, kā tā veidojas un kā pieaugušā attieksme un rīcība veicina vai bremsē veselīgas pašapziņas veidošanos bērņā. Pašapziņa ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē bērna attīstību pirmskolas periodā, kad viņš ir visvairāk "atvērts" visu veidu ietekmēm.

A. Vorobjovs uzskata, ka cilvēks, atšķirībā no visiem citiem dzīviem radījumiem, ir apveltīts ar pašatspoguļošanas spēju, tas ir, viņam piemīt pašapziņa. Uz pašapziņas pamata viņam veidojas zināšanas un priekšstati par savu ārējo izskatu un par savu iekšējo, psihisko pasauli. Psihologijā zināšanas un priekšstatus pašam par sevi bieži vien sauc par Es – tēlu. Es - tēls no vienas puses, ietver priekšstatus par savu ķermeni, savām psihiskajām un morālajām īpašībām, bet no otras puses - sevis salīdzinājumu ar citiem. ( Vorobjovs, 2000, 58)

**Pašapziņa** – indivīda vai sociālās grupas spēja apzināties sevi (savas zināšanas, intereses un tieksmes, ideālus un rīcības motīvus), kā arī savu vietu sabiedrībā.”( Batņa, 2001, 130)

Apmēram 2-3 gadu vecumā sāk veidoties Es izjūta un apzināšanās. Bērņā sevis apzināšanās veidojas pakāpeniski. Iesākumā atklājot, ka viņš vairs nav saistīts ar mātes ķermeni, kur ir viņa rokas, kājas, galva un citas ķermeņa daļas, tad atpazīstot sevi spogulī. Kamēr bērņa Es ir neapzināts, bērns sevi neatpazīst spogulī, fotogrāfijās, sauc sevi 3. personā, nesaka ES. Bet, kad bērns atklāj savu ES, viņš sāk teikt: „Es pats!” Pasaules izzināšana notiek virzienā no sevis uz pasauli.

G. Svence atsaucoties uz psihologu V. Merlinu pašapziņas izveidē izdalījusi vairākas fāzes:

- 1) identitātes apzināšanās fāze; tās iedīgļi rodas jau 11 mēnešu vecumā, kad bērns jau atšķir sajūtas, kas nāk no viņa ķermeņa, no sajūtām, ko izraisa ārējie priekšmeti;
- 2) es apzināšanās – kā aktīva darbības subjekta pazīme, bērns saka – „Es pats!”, tas izveidojas 2-3 gadu vecumā, kad bērns apgūst personu vietniekvārdus;

- 3) savu psihisko īpašību apzināšanās, kad bērns jau uzkrājis informāciju par sevi, pats sevi ir novērojis, ir spējīgs sevi salīdzināt, tātad ir abstraktās domāšanas pazīmes; šis periods varētu būt pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma periodā;
- 4) sociāli tikumiskais pašvērtējums – spēja savu rīcību salīdzināt ar sociālajām morāles normām, prasmes saskaņot savu rīcību ar citu rīcību saskarsmē, šis periods saistās ar jaunības periodu. (Svence, 1999,34)

Psiholoģiskajos pašapziņas pētījumos pastāv vairāki uzskati par Es - tēla saturu un tā veidošanās mehānismiem.

A. Vorobjovs atsaucoties uz amerikāņu zinātnieku V. Džeimsu iedalīja Es – tēlu divos līmeņos:

- 1) izzinošais Es;
- 2) empīriskais Es.

Izzinošais Es ļauj izzināt savu pašapziņu, bet empīriskais Es ir šā procesa galarezultāts, kas ietver sevī priekšstatus par savu ķermeni, psihiskajām īpašībām, kā arī visu, kas cilvēkam pieder, - apģērbus, māju, ģimeni, īpašumu. (Vorobjovs, 2000, 58)

Galvenais informācijas avots, kas sniedz bērnam informāciju par viņu pašu, ir pieaugušie. Vispirms tie ir vecāki, viņi nosauc bērnu vārdā, pieradina uz to atsaukties, palīdz apzināties savu piederību – dzimuma piederību. Novērtējot bērna rīcību, tie izveido bērnam noteiktu emocionālo attieksmi pašam pret sevi, pašvērtības izjūtu. No bērna dzīves pirmo mēnešu emocionāla pašvērtējuma attīstības klimata ir atkarīgs vēlākais pieauguša cilvēka raksturs.

G. Svence uzsver, ka ES attīstībā nozīme ir:

- 1) sevis atdalīšanai no mātes,
- 2) sevis atpazīšanai spogulī,
- 3) savu ķermeņa daļu, priekšmetu piederības apzināšanai,
- 4) dzimuma identitātes apzināšanai,
- 5) savas sociālās lomas meklēšanai ar lomu rotaļu palīdzību,
- 6) citu dotajam vērtējumam,
- 7) „mēs” un „es” mijiedarbībai. (Svence, 1999, 34)

Es tēls kā sociālo nostādņu sistēma nodrošina cilvēka, arī bērna pielāgošanos apkārtējai videi, organizē pašizziņu, pašrealizāciju un veic psiholoģisko paš aizsardzību. Tas ietver kvalitāšu, īpašību, ārējā izskata tēlus, tādus pārdzīvojumus kā pašcieņa, pašmīlestība un citas darbības, kuras tiek veiktas, lai iemantotu cieņu pret sevi un sevi pilnveidotu. (Lieģeniece, 1992)

Personiskā identitāte veidojas no noteiktām “krīzēm” psihosociālajā attīstībā, kā uzskata Ē. Ēriksons. Šīs krīzes izraisa personības augšanu vai regresiju. Mijiedarbojoties bērna apziņai par sevi ar apkārtējo vidi, veidojas personība, kas spēj pārvaldīt savu vidi, saskaņot darbošanos

un precīzi uztvert pasauli. Katra krīze, kas tiek veiksmīgi atrisināta, kāpina augošās personības spēku un enerģiju un spēku, vai arī pretēji. Pēc psihologu secinājumiem, krīze veidojas tad, kad bērna jaunās vajadzības nav līdzsvarā ar iespējām tās atrisināt. Pirmskolas periodā pašapziņa ir viens no galvenajiem faktoriem, kas sekmē bērna attīstību .

L. Vigotskis pašapziņas veidošanos aplūko kā attīstību pa posmiem, kur katra iepriekšējā pakāpe sagatavo nākamajai: uzkrājas priekšstati par sevi pašu; tiek uzzināts par sevi aizvien vairāk; rodas sevis, savu īpatnību un oriģinalitātes apzināšanās; veidojās spriešanas spējas pašnovērtēšana.

Pašapziņa ietver sevī vairākus Es veidošanās komponentus. I. Pučure uzsver tos komponentus, kuri visprecīzāk raksturo pirmsskolēna pašapziņas būtību.

1) Identitātes pašapzināšanās, sava Es tēla apzināšanās (es esmu, es jūtu, es varu, es protu).

2) Pašvērtējums kā attieksmju kopums pret sevi, kā kognitīvo un vērtējošo spriedumu kopums par savu personību. I. Pučure norāda, ka krievu zinātnieks L.A. Pergamenčiks uzskata, ka pašvērtējums ir emocionāla attieksme pret sevi dažādās situācijās un dažādās darbībās. Pašvērtējums var mainīties atkarībā no panākumiem vai neveiksmēm. Pašvērtējumam pirmsskolas vecumā ir situatīvs raksturs. Pirmsskolas vecuma bērnu pašnovērtējums ir nestabils un mainās atkarībā no garastāvokļa un situācijas.

Pašvērtējums – pašapziņas komponents, kas raksturo apmierinātību gan ar sevi kopumā, gan ar savām spējām, īpašībām un sekmēm dažādās darbības jomās. ( Batņa, 2001, 130)

Pēc A. Studenta domām, pašvērtības apziņa ir pārliecība, ka mums ir sava vieta un nozīme pasaulē, un ka mūsos guļ iespējamības savu nākšanu un dzīvi attaisnot. (Students, 1998, 190)

D. Dzintare atsaucoties uz I. Kons, K. Rodžers, Eriksons, atzīst, ka psiholoģijā pašvērtējums tiek interpretēts kā personības veidojums, kas veic uzvedības un darbības regulāciju, kā personības galvenais komponents, kas veidojas personības aktīvā darbībā un atspoguļo tās iekšējo pasauli.

No pašvērtējuma ir atkarīgas cilvēka attiecības ar apkārtējiem, viņa prasīgums un kritiskā attieksme pašam pret sevi, attieksme pret panākumiem un neveiksmēm. (Vorobjovs, 2000, 61)

3) Attieksme pret sevi, pašcieņa – vispusīga, patstāvīga, emocionāla attieksme pret sevi, sevis pieņemšana vai nepieņemšana. Pašvērtējums var mainīties, pašcieņa paliek nemainīga. Attieksme pret sevi veidojas no atsevišķiem konkrētiem pašvērtējumiem un citu cilvēku vērtējumiem. Bērna pašpieņemšana veidojas agri. Jau zīdāinis atšķir maigus un mīļus

pieskārienus no nevērīgas izturēšanās. Drīz vien bērns sāk atšķirt sejas izteiksmes un atbildēt uz tām. Mīlēti bērni, kuriem uzsmaida un ar kuriem parunājas, atšķiras no tādiem, kuri saņem maz glāstu un izjūt vecāku vienaldzību. Pirmajos dzīves gados saņemtā mīlestība, ko māte dod, veido bērnam personas saturu: pašcieņu, uzticību un mīlestības pamatus.

Tieši ģimenē bērns apjauš, vai ir mīlēts. Mājas vide, atmosfēra nosaka to, cik bērns ir drošs, stabils, kā veidojas viņa attiecības ar pieaugušajiem, vienaudžiem, cik pārliecināts, par sevi, savām spējām.

Vajadzība pēc pozitīvas uzmanības ir Es koncepcijas pamatā. Cilvēks jau bērnībā cenšas rīkoties tā, lai par viņu labi atsauktos un viņu pavadītu veiksmē. ( Rogers, 1998)

Pašcieņa – tās veidošanās ir saistīta ar Es attīstību. Pašcieņas veidošanos sekmē pašvērtējums. Jo augstāks pašcieņas līmenis, jo pozitīvāka ir ne tikai izturēšanās pašam pret sevi, bet arī pret citiem.

G. Svence, ataino V. Džeimsa pašcieņas formulu:

Pašcieņa =	Panākumi, sasniegumi
	Pretenziju līmenis

Pašcieņas līmenis, visdrīzāk, būs pazemināts, ja pretenziju līmenis pret sevi būs augsts, jo nav atbilstošu sasniegumu. (Svence,1999, 36)

4) Pašrealizācija, pašizpaušme – personības vajadzība realizēt sevi darbībā, iedzimta tieksme pašrealizēties un pašnoteikties.

5) Patstāvība, mērķtiecība. (RPIVA,2000, 39)

Psihologijā patstāvība tiek definēta kā personības gribas īpašība, kas izpaužas prasmē pēc paša iniciatīvas izvirzīt mērķus, atrast ceļus to sasniegšanai. Cilvēks negaida, ka viņam kāds pateiks priekšā, norādīs, kā rīkoties.

Visi komponenti ir atkarīgi viens no otra un kopīgi veicina pašapziņas attīstību. (skat.1.att.) Jāatzīst, ka tieši pašapziņa ir tā, kas ietekmē bērna darbīgumu un otrādi – bērna darbīgums, aktivitāte sekmē bērna pašapziņas attīstību.



1.1. att. *Pašapziņas komponenti* (RPIVA,2000, 39)

Attīstība, pēc Ē. Eriksona domām, ir emocionāls process, kuru raksturo indivīda bioloģiskā, psiholoģiskā un sociālā daba. Attīstība notiek pieredzes gūšanas procesā.

Tieši rotaļa rada pārmaiņas bērna psihisko procesu (izziņas, jūtu, gribas) līmenī. Kāds būs rotaļu raksturs, nosaka bērna vecums, viņa individuālās īpatnības, apstākļi, kādos viņi rotaļājas, bērnu dzimums, viņu rīcībā esošie materiāli, kā arī bērnu garīgā un intelektuālā attīstība. (RPIVA,2000, 40)

Būtiski ir arī savstarpēji saistīti faktori, kā bērna drošības, uzticības izjūta, piederības izjūta, individualitātes izjūta, mērķa, motivācijas spēka izjūta, kompetences, sekmju un veiksmes izjūta, savu prasmju, spēju un vājību apzināšanās, jo vairāk attīstīta katra no šīm izjūtām, jo bērna pašapziņa ir augstāka.

Pedagogam ir jāpārzina bērnu attīstības īpatnības konkrētajam vecumam, lai pēc iespējas pilnvērtīgāk un kvalitatīvāk organizētu rotaļnodarbības procesu pirm skolā.

## 1.2. Jaunākā vecuma bērnu raksturojums pētāmā temata aspektā

Bērņībā gūtais ir drošs pamats visai dzīvei. Bērņa attīstībā ir svarīgi atklāt, kā norit viņa attīstība, kā bērns atklāj savas izjūtas un kā izprot atšķirību starp realitāti un fantastiku. (Špona, Čehlova (2004,134)

Katrā vecumposmā bērnam raksturīga attiecīga vadošā darbība, kurai ir galvenā nozīme viņa attīstībā. Par vadošo tiek uzskatīta tāda darbība, kuras attīstības rezultātā notiek galvenās pārmaiņas bērna psihē un kuras ietekmē attīstās psihiskie procesi, kas sagatavo bērna pāreju jaunā attīstības pakāpē (Leontjevs). Lai spētu orientēties cilvēka dzīves laikā notiekošajos psihiskajos, fiziskajos un sociālajos procesos, to cēloņos un sekās, kā arī prognozēt to ietekmi uz personības attīstību, ir jāņem vērā cilvēka dzīves katra posma īpatnības, dzīves laika sadalījums kvalitatīvi atšķirīgos posmos, kuri saistīti secīgā kārtībā, lai iepriekšējais posms nodrošinātu nākamo. (Špona, 2006, 39)

Ē. Ēriksons ir izdalījis vairākas attīstības stadijas jeb krīzes: Zīdaiņa vecums (0-1,5 gadi), agrīna bērnība (1,5 – 3 gadi), pirmskolas vecums (3 – 6 gadi), pamatskolas vecums (6-12 gadi). Agrīnā bērnības stadijā par valdošo kļūst vēlēšanās paust patstāvīgumu, apņēmīgums vai kauna un šaubu izjūta. (Eriksons, 1998)

Attīstās bērna fiziskās aktivitātes, palielinās viņa fiziskā varēšana. Bērns apgūst kontroli pār savu ķermeni, rodas lepnums, prieks un pašcieņa, kas nostiprina viņa autonomiju. Bērns pārbauda savus vecākus un savu vidi, apgūdam, ko viņš var un, ko nevar pārvaldīt. Viņa brīvās gribas tieksmes rosina attīstīt paškontroles izjūtu, nezaudējot pašcieņu. Pārmērīga vecāku kontrole izraisa bērna nedrošību, ilgstošas šaubas par savām spējām, varēšanu un kaunu par savām vajadzībām vai kaunu par savu ķermeni. Šīs izjūtas atkarīgas no iepriekšējās stadijas izjūtām – uzticēšanās vai neuzticēšanās. Ja bērnam ļauj patstāvīgi veikt to, kas ir viņa spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad viņam rodas izjūta, ka viņš pārvalda savas kustības un apkārtni. (Dzintare, Stangaine 2007, 113)

2-4 gadu vecumā sevišķi raksturīga atdarināšanas reflekss, atdarinot pieaugušo vai citu bērnu. Bērnam vēl nav loģiskās domāšanas, nav savu vērtību kritēriju. Apmēram trešajā dzīves gadā uz orientācijas refleksa bāzes bērnam attīstās orientējoši pētnieciskā darbība, kad īpaši izteikta vēlēšanās apskatīt, aptaustīt, kā arī pagaršot (Пышкaев, 2001)

Pārvērtības mācīšanās norisē bieži vien rodas aptuveni trīs vai četrus gadu vecumā un tās var saglabāties visu mūžu. Jā bērna pūles minēt un izgudrot tiek atraidītas, viņš vairs necenšas minēt. Ja viņa atbildes atraida patstāvīgi, bērns pārstāj prātot, bet tikai uzdod jautājumus. Bērns

vairs nevingrinās veidot sakarības, minēt un izgudrot. Bērns nevis vairo prasmi atsaukt atmiņā informāciju, to pārveidot, meklēt sakarības un salīdzināt, bet reaģē pasīvi un paļaujas uz citu cilvēku autoritāti. (Fišers, 2005, 47)

Trīs gadus veci bērni “aizvien biežāk savu aktivitāti virza tā, lai darbotamies gūtu kādu rezultātu. Tās kļūst sistemātiskākas, mērķtiecīgākas un organizētākas”. (Lubļinska, 1997, 337)

3 – 4 gadu vecumā bērns domā, bet vēl apgūst tās kognitīvās operācijas, kas saistītas ar loģisko domāšanu. Ž. Piažē šo stadiju sauc par prekonceptuālo periodu, kad bērnam raksturīga iekšēja garīga darbība simbolos. Kā simbolus bērns lieto vārdus, kuru jēga tiek apgūta pakāpeniski. Domāšanā ir izteikts loģikas trūkums, bērns cēloņsakarībās saista parādības, starp kurām šīs sakarības nav. Ļoti raksturīgs egocentrisms, tādēļ bērns domā, ka to, ko saskata viņš no sava redzespunkta, redz arī citi. (Пушкарев, 2001, 57 – 58)

Bērnu neirālajā darbībā raksturīga zināma nelīdzsvarotība, tāpēc bērni ir kustīgi, emocionāli un nesavaldīgi. Šajā vecumā bērniem bieži manās dominantes, kas izpaužas straujā emocionālā stāvokļa maiņā, uzmanības nenoturību, kas prasa biežu darbības veidu maiņu no pedagoga. (Пушкарев, 2001)

Bērni šajā vecumposmā sāk apzināties, ko sagaidīt no pieaugušā vai citiem bērniem, viņš sāk iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem. Tāpat sāk izpausties pašvērtējuma un citu sniegtā vērtējuma izpratne, jo bērnam attīstās spēja salīdzināt sevi ar citiem (Svence, 1999)

Trešajā dzīves gadā bērni kļūst arvien patstāvīgāki, tomēr viņos pastāv diezgan daudz šaubu. Svarīgi šajā laikā bērnam ir tieksme uz patstāvību un autonomiju, ko būtu svarīgi neapspiest, bet, tieši pretēji, iedrošināt un palīdzēt pārvarēt bailes, veicinot viņu patstāvību. Arī piemērotai videi ir būtiska nozīme, lai bērni varētu paši darboties, mācītos paši risināt problēmas un attīstīt radošās spējas (Пушкарев, 2001)

Pozitīva, emocionāla atzīšana bērnam attīsta drošības izjūtu, pārliecību par sevi, ticību saviem spēkiem un iespējām.

### 1.3. Rotaļa kā bērnu pašapziņas attīstības sekmētāja

Par to, kā radusies rotaļa un, kur meklējami tās aizsākumi, jau gadsimtiem centušies rast atbildi gan filozofi, gan psihologi.

Ir izveidojušās vairākas rotaļas rašanās teorijas:

- Rotaļa kā spēka un enerģijas pārpalikumu teorija (H. Spensers);
- Rotaļa kā cilvēku instinktu atraisītāja un vingrinātāja (K. Gross);
- Rotaļa kā cilvēces īss vēsturisko attīstības posmu spogulis (S. Holla)
- Rotaļa kā attieksme (Dž. Sulli)
- Rotaļa kā iespējas realizēt nerealizējamās ieceres (A. Ādlers)
- Darbs kā rotaļas pirmsākums (V. Vunts)
- Rotaļa pēc savas rašanās un rakstura ir sociāla, tā atdalījusies no darba (P. Plehanovs)
- Rotaļa kā atpūtas elements (A. Vallons)

Piekrītu filozofa K. Grossa secinājumam, ko akcentē arī D. Dzintere un I. Stangaine, ka rotaļu būtība un jēga slēpjas bērna organisma un locekļu funkciju vingrināšanā. Bērns savās rotaļās sevi attīsta un izveido turpmāko dzīves prasību un uzdevumu veikšanai. (Dzintere, Stangaine, 2007)

Rotaļā veidojas bērna raksturs, vērtību orientācija, viņš attīsta domāšanu, izzina pasauli un tuvojas harmoniskai sevis izjušanai laikā, telpā un sabiedrībā. Rotaļa ietekmē bērna atmiņas, uzmanības, domāšanas un personības attīstību.

. Rotaļā bērns var kompensēt arī savu vājumu, nepatstāvību, ko viņš pārdzīvo saskarsmē ar pieaugušo. Rotaļā viņš var būt noteicējs, jo ir stiprs un varens, tai pat laikā, kad viņš vēl ir mazs un bezpalīdzīgs. (Ādlers, 1992)

Radošajā rotaļā izpaužas bērna nestandarta domāšana, sava viedokļa attīstīšana un apzināšanās, kas veicina veselīgas pašapziņas attīstīšanos. (Хрящевой, 2001)

Tieši radošajā rotaļā bērni pakļaujas pašu izvirzītajiem uzvedības noteikumiem, kas sekmē viņa apzinātu uzvedību, jo rotaļa ir patvaļīgās uzvedības skola. (Виготский, 1966)

Arī rotaļas brīvā dabā, kad bērns gūst multisensoru pieredzi, izmantojot integrētu mācību pieeju, iesaistot dabu, saskarsmi un individuālu vidi, kas ļauj bērnam realizēt savas vajadzības, paaugstina bērna fizisko, emocionālo, kognitīvo, sociālo, garīgo līmeni, līdz ar ko tiek veicināta arī pašapziņas attīstīšanās. (Gilbertson, Bates, McLaughli, Ewert, 2006)

D. Dzintare, I. Stangaine, atsaucoties uz J. A. Students, D. Lieģeniece, V. Romenkova piekrīt, ka tieši rotaļa slēpj sevī daudzveidīgas iespējas veidot bērna pašapziņu. Īpaši radošā rotaļa palīdz bērnam sevi izprast, savu attieksmi pret pasauli. Rotaļā viņš pauž savu iniciatīvu, radošo aktivitāti. Rotaļas prieks ir bērna dzīvesprieks, viņa pašapziņas apliecinātājs. Rotaļa bērnam palīdz pārvarēt krīzes, protams, ar pieaugušā atbalstu. Tā nodrošina apstākļus bērna attīstībai kopumā un ir ārkārtīgi svarīgs bērna pašapziņas veidošanas mehānisms, ko psihologs Dž. Mīds izmantojis par cilvēka Es veidošanās vispārējo modeli. Rotaļa ir universāla “patības” sfēra, kurā veidojas bērns, kurā notiek milzīgs “pats” procesi: pašiedvesma, paškontrolē, pašnoteikšanās, pašizpaušme, un tas ir ļoti svarīgi pašrealizācijai, uzsver Dž. Mīds. Pašapziņa ietver sevī vairākus Es veidošanās komponentus, taču D. Dzintare, I. Stangaine uzsver tos komponentus, kas precīzāk raksturo pirmsskolēna pašapziņas būtību.

Rotaļa kā bērna pašapziņas sekmētāja:

- Palīdz izjust savu ķermeni, apzināties savu fizisko Es
- Rotaļas brīvība, atvērtība ļauj bērnam apzināties sevi kā darbības subjektu
- Sniedz pašrealizācijas un pašizpaušmes iespējas, sekmē bērna darbību
- Palīdz apzināties sava dzimuma identitāti
- Veicina socializācijas prasmes
- Nodrošina piederības izjūtu (bērnu dārza grupīnai), ticību – mani mīl, mani ciena
- Atvieglo bērnam savu īpašību un potenci diferencētības apzināšanos un sevis pieņemšanu
- Nodrošina radošu, noderīgu, adekvātu emociju izpaušmi
- Veicina drošības un pašvērtības izjūtu, mazina stresa situācijas
- Kompensē bērna nepilnības, vājumu, palīdz pārvarēt attīstības krīzes
- Rotaļas situatīvais prieks veicina bērna pašvērtējuma paaugstināšanos (Dzintare, Stangaine, 115)

Radošajās jeb simboliskajās bērnu rotaļās var redzēt un dzirdēt visu, par ko uztraucas, pēc kā ilgojas, uz ko dusmojas mazulis. Bērni rotaļās izdzīvo savas problēmas un jūtas, tāpēc rotaļa ir galvenais ceļš, kā pieaugušais var izzināt bērna emocionālos pārdzīvojumus. Ja pedagogs vēlas saprast bērna iekšējo pasauli un palīdzēt tam, viņam ir jāizprot rotaļas milzīgais spēks. Bērna Es attīstība rotaļā ir aplūkojama ciešā saistībā ar viņa emocionālo, prāta, gribas attīstību, ar viņa darbīgumu. I. Stangaine, atsaucoties uz Ē. Eriksona personības veidošanās teoriju, atzīst, ka bērns attīstās krīžu pārvarēšanas gaitā. Svarīgs priekšnosacījums bērna Es attīstībā ir ticība pašam sev kā arī spēja apzināties savas spējas, īpašības, kā viņš iekļaujas

rotaļās. Bērnam pieaugot, rotaļa kļūst par patstāvīgu aktivitāti, kas balstās uz šī procesa apzinātību. Radošā rotaļā palīdz bērnam sakārtot iekšējo dzīvi, saprast sevi, savu attieksmi pret pasauli. Tā ir aktivitāte, kurā bērns var paust savu iniciatīvu, patstāvību, jaunradi. Turklāt bērns ne tikai mācās paust savu Es, priecāties par saviem panākumiem, bet arī mācās kontrolēt un novērtēt sevi. Pieaugušie, tai skaitā arī vecāki, kuri stimulē un atbalsta bērna rotaļīgumu, vienlaikus bagātina bērna iekšējo pasauli, attīsta fantāziju un ceļ bērna pašapziņu. (Dzintare, Stangaine, 2007)

Pirmajā dzīves gadā rotaļas ir pieaugušā un bērna kopīgās darbības, kad pieaugušais spēlējas ar bērnu. Nedaudz vēlāk bērns pats sāk darboties ar priekšmetiem un rotaļlietām. Otrajā un trešajā gadā rotaļu darbības pilnveidojas, parādās bērnu pašu izdomātās radošās rotaļas, kas pilnveidojas un attīstās. Trīs līdz četrus gadu vecumā bērni rotaļās sāk ievērot noteikumus, atbilstoši tiem izpilda dažādas rotaļu darbības un lomas. (RPIVA,2000, 41)

Visiem pašapziņas attīstības posmiem nosacīti atbilst noteikti rotaļu veidi, tas nozīmē, ka rotaļas un pašapziņas attīstība notiek mijiedarbībā. (skat.1.1.tab.)

*1.1.tabula*

***Pašapziņas attīstības un rotaļas mijiedarbība*** (Dzintere, Stangaine,2007, 117)

<b>Pašapziņas attīstības fāze</b>	<b>Rotaļu darbības, kas veicina pašapziņas attīstību</b>	<b>Piezīmes</b>
Sevis apzināšanās, sava fiziskā Es tēla iepazīšana	Funkcionālās rotaļas	Bērns rotaļājās ar saviem locekļiem, sākas sava fiziskā ES apzināšanās
	Manipulēšana ar priekšmetiem	Caur daudziem atkārtojumiem un motoros aktivitāti bērns mācās integrēt lielo un mazo muskuļu aktivitāti, iegūst kontroli pār ķermeni. (0,6 – 2 g. v.)
	Destruktīvās rotaļas	Bērns eksperimentē, izmēģina savus spēkus, apzinās, ka arī viņš ir darbības izraisītājs (0,6 – 2 g. v.)

	Kustības rotaļas	Bērns skrien, lec, priecājās par iespēju sevi izteikt kustībās. Pieaugusī kustību koordinācija ceļ pašapziņu (no 1,5 g.)
Es - kā darbības subjekta apzināšanās (ko es varu, ko es vēlos, ko es protu, zinu)	Savienojošā sižeta rotaļas	Bērns atdarina ainas no reālā pasaules, sāk izprast lomas un iztēles darbību, izzina sevi kā darbības subjektu, vērtē savas iespējas (2 -4 g. v.)
	Celtniecības rotaļas	Attēlo redzēto, ceļ mājas, garāžas utt. Bērns redz ārējo pasauli, kuru pārveido pēc savas iekšējās iztēles, priecājās par saviem panākumiem (3 – 6 g. v.)
Savu psihisko īpašību apzināšanās (es esmu veikls, stiprs, patstāvīgs, izpalīdzīgs)	Drāmas, simboliskās, radošās rotaļas	Rotaļā parādā noteikts sižets, lomas savu pieredzi attēlo ar simboliku, valodas un lietu palīdzību (4 – 6 g. v. un ilgāk)
	Saskarsmes jeb sociālās rotaļas	Bērns izjūt sociālās kooperācijas un sacensības būtību, pieņem sevi, kas paaugstina pašvērtējumu – esmu gudrs, veikls, apķērīgs - prot rotaļāties ar bērniem, ievērot savas un viņu prasības (6 g. v. un ilgāk)
	Konstruktīvās rotaļas	Bērns prot rādīt lietas ar tehnisku vai māksliniecisku nozīmi, kas atspoguļo realitāti, priecājas par sasniegto, par savu pašregulāciju (6 g. v. un ilgāk)

Pirmskolas periodā bērnu galvenā aktivitāte ir rotaļa – tā ir bērna dzīve, viņa nodarbošanās. Rotaļā bērns izzina sevi un apkārtējo pasauli, mācās vērtēt savas vājās un stiprās puses. Rotaļu pasaulē bērns ir brīvs un neatkarīgs, tādēļ rotaļai ir plašas funkcijas, kas aptver gan intelektuālo, gan garīgo, gan emocionālo sfēru.

Svarīgi, lai bērns izietu visus rotaļas attīstības posmus. Īpaši tas attiecas uz radošajām rotaļām, jo tieši tās sekmē bērna jūtu, prāta un gribas attīstību, savu Es apzināšanos, patstāvību sadzīvē un mācībās, māca radoši izmantot savu pieredzi, saskaņot to ar pārējiem rotaļniekiem. ( Dzintere, Satangaine, 2007, 6 )

## 2. PRAKTISKAIS PĒTĪJUMS

### 2.1. Praktiskā pētījuma metodoloģijas izstrāde

Pētījuma ietvaros tika novērots pedagoģiskais process un analizēta pašapziņas sekmēšanas iespējas caur rotaļu.

**Pētījuma priekšmets:** jaunākā pirmsskolas vecuma bērna pašapziņa

**Pētījuma hipotēze:** bērniem tiks sekmēta pašapziņa ar rotaļas palīdzību, ja:

- tiks atlasītas rotaļas, atbilstoši bērna interesēm un vajadzībām;
- rotaļas tiks izmantotas pedagoģiskajā procesā ikdienā.

**Izmantotas sekojošas pētījuma metodes:**

**Novērošana** – novērošana ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm un to plaši lieto pedagoģijas praksē. Pētnieciskā novērošana ir zināmā mērā sarežģīta, jo novērotājam jācenšas virzīt savu uzmanību uz tām pedagoģiskā procesa vai parādības pusēm un detaļām, kas atbilst novērošanas mērķim, vienlaikus aptverot visu pedagoģisko procesu. (Dz.Albrehta,1998,32)

Neskatoties uz grūtībām un neērtībām, kas saistās ar cilvēku ieradumu vērot tikai ar savām ārējām maņām, jo iekšējo uzmanību koncentrēt ir daudz grūtāk un vēl grūtāk to izskaidrot, klasificēt, novērošanas metodei ir liela nozīme. Citu psihiskos pārdzīvojumus vislabāk izprotam, kad tos “pārtulkojam” mūsu pašu pārdzīvojumu valodā. ( P. Birkerts, 1923)

Izvēlējos lietot šo metodi, jo tā palīdz pedagogam iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos.

**Anketēšana** – vienlaikus var aptvert lielu skaitu cilvēku, tās organizēšanai jāpatērē daudz mazāk laika nekā citām empīriskajām pētīšanas metodēm. Anketu materiāla raksturs ir pateicīgs apstrādei un skaitliskajai analīzei. (Dz.Albrehta,1998, 67) Izvēlējos anketēšanu kā vienu no pētījuma metodēm, lai uzzinātu pēc iespējas vairāku vecāku viedokli par rotaļspēļu nepieciešamību bērna attīstībā.

**Lai pierādītu hipotēzi izvirzīju šādus kritērijus un nosacījumus:**

- Iesaistās rotaļā, izjūt gandarījumu
- Rotaļā jūtas drošs, pārliecināts
- Sadarbojas ar citiem rotaļu biedriem
- Izrāda iniciatīvu radošajā rotaļā
- Priecājas par saviem panākumiem
- Ievēro rotaļas noteikumus

Dotie kritēriji izvēlēti, balstoties uz teorētiskām atziņām par pašvērtības attīstības sekmēšanu rotaļā un to ietekmējošiem faktoriem. Kritēriju izvēlē svarīgs faktors ir arī to iespējamā pielāgošana bērna vecumam un novērtējums gan indivīdam uz grupiņas fona, gan indivīda personiskās izaugsmes iespējas. Bērnu raksturojošie kritēriji apskatāmi 4. tabulā.

2.1. tabula

*Pašapziņas veicināšanas kritēriji*

<b>Kitēriji / Rādītāji</b>	<b>Augsts līmenis (3 punkti)</b>	<b>Vidējs līmenis (2 punkti)</b>	<b>Zems līmenis (1 punkts)</b>
Iesaistās rotaļā, izjūt gandarījumu	Ar prieku un interesi iesaistās rotaļā	Rotaļā iesaistās, bet bez redzamas ieinteresētības	No rotaļas izvairās vai iesaistās nelabprāt
Rotaļā jūtas drošs, pārliecināts	Rotaļā darbojas pārliecināti	Ir drošs, pārliecināts, ja vien pieaugušais neiejaucas	Izrāda nepārliecinātību par sevi
Sadarbojas ar citiem rotaļu biedriem	Prot sadarboties ar citiem bērniem un rast risinājumu konflikta situācijā	Sadarbojas ar citiem bērniem, bet konfliktā - nepieķāpīgs	Sadarbojas tikai dažreiz. Pārsvarā rotaļājas vienatnē
Izrāda iniciatīvu radošajā rotaļā	Rotaļu uzsāk patstāvīgi	Pats rotaļu neuzsāk, bet iesaistās ar savu ideju	Uzsāk rotaļu tikai pēc pieaugušā vai citu bērnu ierosinājuma
Priecājas par saviem panākumiem	Vienmēr izrāda gandarījumu un prieku, esot procesā	Tikai dažreiz izrāda prieku par paveikto. Visbiežāk to ietekmē garastāvoklis	Izrāda neapmierinātību par rotaļas procesu
Ievēro rotaļas noteikumus	Labprāt ievēro rotaļas noteikumus	Cenšas ievērot noteikumus, bet bieži tos pārkāpj	Neievēro noteikumus

Dotie kritēriji tika izmantoti par pamatu pētījuma veikšanai, bērnus izvērtējot pētījuma sākumā un beigās, veidojot skaitliski izsakāmu vērtējumu, apkopojot to un analizējot datu dinamiku pētījuma beigās.

### **Pētāmās grupas apraksts**

Empīriskais pētījums tika veikts Ropažu pirmsskolas izglītības iestādē X, laika periodā no 2019.gada februāra līdz 2019.gada aprīlim. Pētījumā piedalījās 12 jaunākā pirmsskolas vecuma bērni vecumā no 3 – 4gadiem, 6 meitenes un 6 zēni.

Visi pētījumā iekļautie bērni pirmsskolas izglītības iestādē apmeklēja otro gadu, tādēļ ir jau pieraduši pie iestādes dienas ritma, noteikumiem, kā arī sadzīvot kolektīvā, ņemot vērā, protams, attiecīgo vecumposmu. No septembra bērniem bija citas grupas telpas un skolotājas, taču bērni jau ir adoptējušies un pieņēmuši jaunus apstākļus.

*2.2. tabula*

#### *Bērnu raksturojums pētījuma sākumā*

<b>Bērna vārds</b>	<b>Raksturojums</b>
Mareks	Kluss, nosvērts, ļoti akurāts un patstāvīgs. Patīk darboties gan individuāli, gan sadarbojoties ar citiem bērniem. Kopīgajās rotaļās labprāt iesaistās, tomēr bieži izvēlas tās novērot no malas. Iesaistoties rotaļā, vienmēr to papildina ar savu ideju. Jūtas gandarīts par paveikto un pārliecinošs savā darbībā. Rotaļas noteikumus ievēro.
Niklāvs	Kluss, kautrīgs, ļoti pozitīvi noskaņots un aktīvs puisis. Kopīgajās rotaļās iesaistās ar prieku, taču pārsvarā patīk rotaļāties ar vienu rotaļu biedru ar kuru sakrīt intereses. Puisis ir radošu ideju ģenerētājs. Rotaļā ievēro noteikumus, bet var novērot nedrošības sajūtu, kad nav saprasti rotaļas noteikumi. Pārsvarā ir gandarīts savā darbībā.
Beatrise	Ļoti aktīva, emocionāla, straujas dabas, ļoti patīk fiziskas aktivitātes un rotaļas, kurās iesaistās ar prieku. Bieži izrāda iniciatīvu rotaļas uzsākšanai, kurā prot iesaistīt arī citus bērnus. Pārliecināta un droša, kaut arī bieži gadās neievērot rotaļas noteikumus. Sadarbībā ar citiem bieži konfliktē, taču rotaļā vienmēr priecīga.
Anna	Draudzīga, sirsnīga un gudra. Ar prieku iesaistās rotaļās un ievēro rotaļas noteikumus, taču rotaļā var novērot nelielu nedrošību. Labprāt sadarbojas ar citiem rotaļu biedriem, bet pati nav rotaļas iniciatore. Jūtas apmierināta un gandarīta rotaļas darbībā.

Māris	Ļoti aktīvs, straujas dabas. Labprāt iesaistās rotaļā, bet ir grūtības noturēt ilgstošu uzmanību. Rotaļu noteikumus ievērot grūti. Patīk rotaļāties kopā ar puisīti, ar kuru labi izdodas sadarboties un iesaistīties lomu rotaļās. Pārliecināts par sevi un drošs, taču ar paveikto tikai dažreiz izrāda patiesu gandarījumu.
Šarlote	Ļoti emocionāla, izteikta līdere. Nerotaļājas vienatnē, bet kopā ar vairākiem rotaļu biedriem, taču bieži konfliktē, jo nevēlas piekāpties. Labprāt iesaistās rotaļās, ir pārliecināta un droša savā darbībā, ka arī izjūt gandarījumu. Uzmana, lai citi ievēro rotaļas noteikumus, kaut arī pašai ne vienmēr tos izdodas ievērot. Bieži ir iniciatore jaunai rotaļai.
Eva	Aktīva, enerģiska, ļoti patstāvīga un droša. Ar lielu entuziasmu iesaistās rotaļās un ievēro noteikumus. Patīk darboties gan individuāli, gan ar pārējiem grupas bērniem. Iniciatore aktīvām un interesantām lomu rotaļām. Esot rotaļas procesā, ļoti gandarīta.
Olivers	Emocionāls, skaļš, aktīvs, ļoti pārdzīvo neveiksmes. Savā darbībā ir nestabils, reizēm esot pārliecināts par sevi, reizēm nedrošs. Rotaļās reti iesaistās, kaut arī izrāda interesi. Patīk rotaļāties individuāli un spēj sadarboties tikai ar dažiem grupas bērniem. Prieks par paveikto, visbiežāk, atkarīgs no garastāvokļa. Noteikumus rotaļā neievēro.
Lidija	Izteikti klusa un mierīga. Nedroša saskarē ar pieaugušo, baidās kļūdīties. Piesardzīga saskarsmē ar citiem bērniem. Iesaistās citu veidotās rotaļās, prot sadarboties, bet pati nav rotaļas iniciatore. Priecīga, esot rotaļprocesā un prot ievērot rotaļas noteikumus.
Odrija	Kautrīga, klusa, individuāliste. Iesaistās rotaļās ar prieku un ir gandarīta par saviem panākumiem, tomēr bieži nav pārliecināta un droša. Prot sadarboties un iesaistīt citus rotaļu biedrus lomu spēlēs, kā arī ievērot rotaļu noteikumus, bet bieži tos pārkāpj.
Ronalds	Ļoti emocionāls..... Rotaļājas, pārsvarā, individuāli un idejas bieži aizgūst no citiem bērniem, taču ir pārliecināts par sevi un gandarīts, ja iecerētais izdodas. Pārsvarā rotaļās iesaistās pēc pieaugušā vai cita bērna ierosinājuma. Rotaļas procesā noteikumus ievēro.
Mārcis	Kluss, mierīgs, savā darbībā pasīvs. Visās aktivitātēs piedalās it kā attālināti. Rotaļās iesaistās nelabprāt un izrāda nepārliecinātību savā darbībā. Rotaļās un spēlēs atdarina citus bērnus. Rotaļājas vienatnē un neizrāda vēlmi sadarboties ar citiem rotaļu biedriem. Ļoti bieži neapmierināts par rotaļu procesu un nav prasmes ievērot rotaļas noteikumus.

## 2.2. Praktiskā pētījuma norise un rezultātu analīze

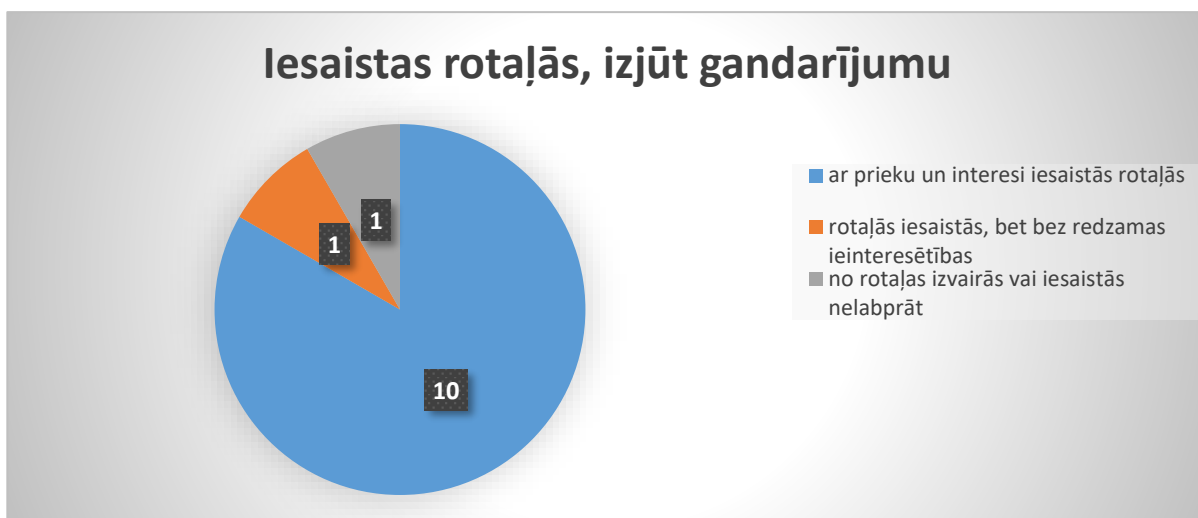
Bērnu vērtējums sniegts 2.3. tabulā, ņemot vērā iepriekš norādītos 6 kritērijus, no kuriem katram 3 ir maksimālais punktu skaits, tādēļ maksimālais punktu skaits, ko varētu saņemt ir 18 punkti, bet minimālais punktu skaits ir 6.

2.3. tabula

*Bērnu vērtējums pēc dotajiem kritērijiem*

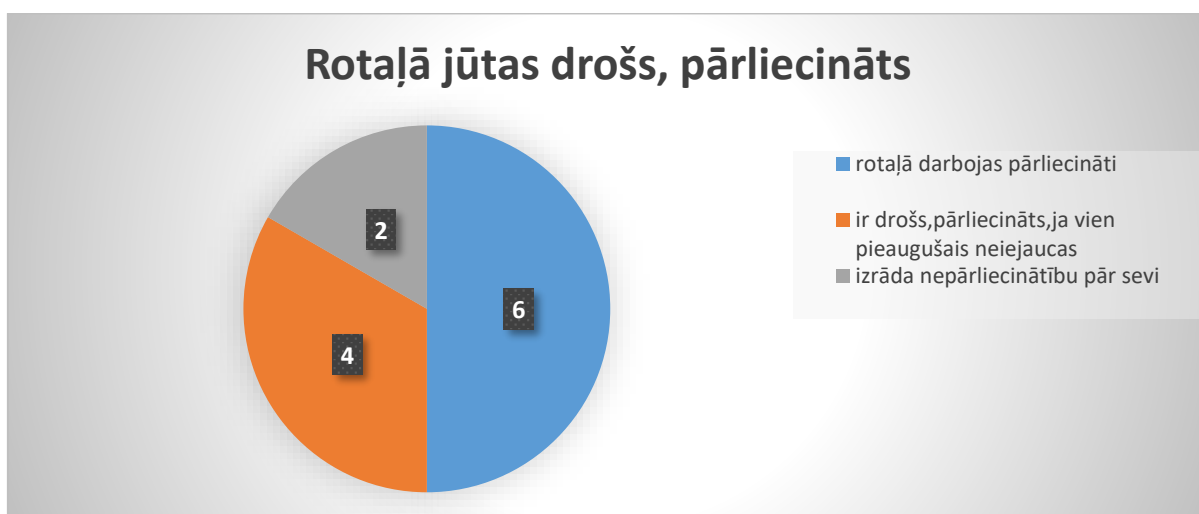
Bērna vārds	Iesaistās rotaļā, izjūt gandarījumu	Rotaļā jūtas drošs, pārlicināts	Sadarbojas ar citiem rotaļu biedriem	Izrāda iniciatīvu radošajā rotaļā	Priecājas par saviem panākumiem	Ievēro rotaļas noteikumus	<b>Kopā</b>
Mareks	3	3	3	3	3	3	<b>18</b>
Niklāvs	3	2	3	3	3	3	<b>16</b>
Beatrise	3	3	2	3	3	1	<b>15</b>
Anna	3	2	3	2	3	3	<b>16</b>
Māris	3	3	3	3	2	2	<b>16</b>
Šarlote	3	3	2	3	3	2	<b>16</b>
Eva	3	3	3	3	3	3	<b>18</b>
Olivers	2	2	1	1	2	1	<b>9</b>
Lidija	3	1	3	2	3	3	<b>15</b>
Odrija	3	2	3	3	3	2	<b>16</b>
Ronalds	3	3	1	1	3	3	<b>14</b>
Mārcis	1	1	1	1	1	1	<b>6</b>

Pārbaudot 1. kritēriju (skat. 2.1. att. ), var secināt, ka gandrīz visi bērni ar prieku iesaistās rotaļā un izjūt gandarījumu, esot procesā. Tikai Oliverš rotaļā iesaistās bez redzamas ieinteresētības vai dažreiz pat izvēlas darīt citas aktivitātes. Mārcis regulāri izvairās no kopīgas rotaļas, izvēloties citu, tajā brīdī interesējošu nodarbi.



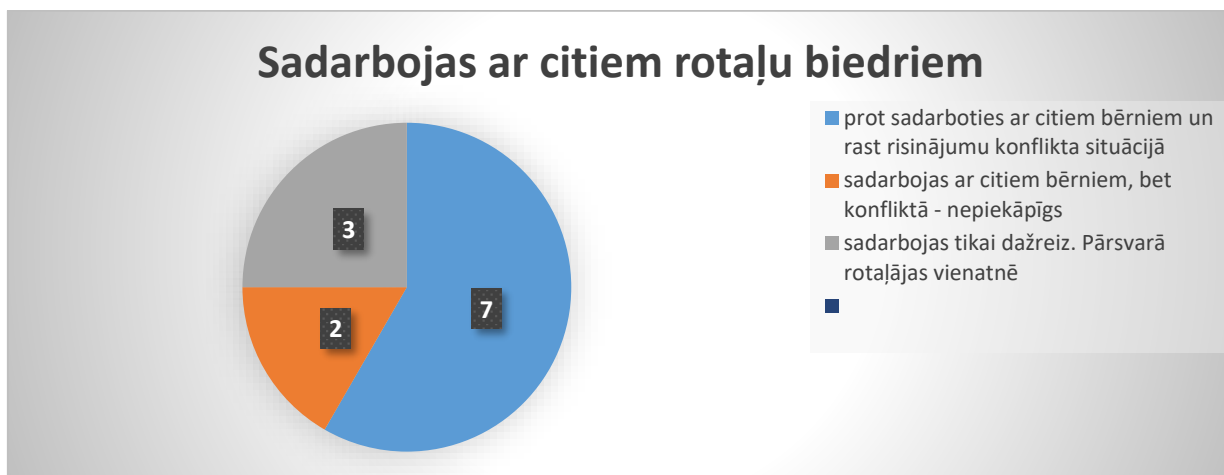
2.1.att. *Pirmais kritērijs*

Izvērtējot 2. kritēriju (skat. 2.2. att. ), var secināt, ka no divpadsmit bērniem, rotaļā jūtas droši un pārliecināti seši bērni ( Mareks, Beatrise, Māris, Šarlote, Ronalds) Šie bērni rotaļā ir atraisīti un pārliecināti par savas darbošanās mērķi un norisas gaitu. Četri no pētāmajiem bērniem ( Niklāvs, Anna, Oliverš, Odrija) jūtas pārliecināti savā radošajā rotaļā, ja neiejaucas pieaugušais. Arī kopīgajās rotaļās ir novērojams, ka viņi ļoti jūtīgi uztver pieaugušā iejaukšanos. Divi bērni ( Lidija un Mārcis) rotaļā nav pārliecināti par sevi. Rodas sajūta, ka Lidija vēlas izdarīt kā ir pareizi un katru pieaugušā iejaukšanās vēl vairāk pastiprina viņas nepārliecinātību. Mārcis bieži ir haotisks savā darbībā.



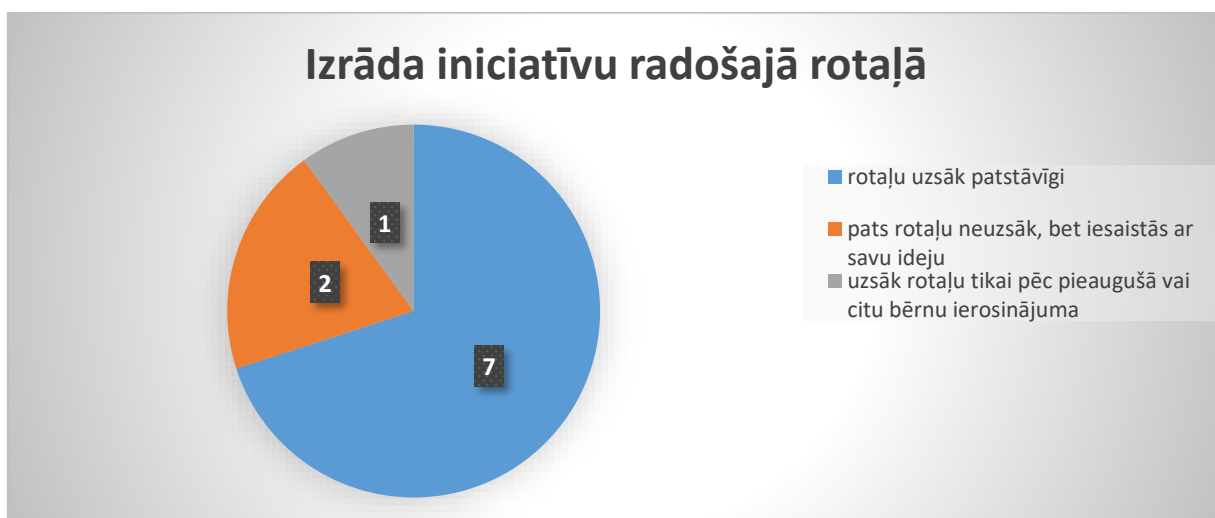
2.2.att. *Otrais kritērijs*

Pārbaudot 3. kritēriju (skat. 2.3. att. ), var secināt, ka 7 bērni ( Mareks, Niklāvs, Anna, Māris, Eva, Lidija, Odrija) ļoti labi prot sadarboties un rast risinājumu konflikta situācijā, neuzstājot tikai uz savas idejas realizēšanu, bet protot arī piekāpties un ņemt vērā otra bērna vēlmes. Divi bērni (Šarlote un Beatrise) sadarbojas ar citiem bērniem, bet konfliktā izrāda nepiekāpību, kas ir saprotams, jo viņas ir ļoti dominantas meitenes ar spēcīgu gribu. Trīs bērni (Olivers, Ronalds, Mārcis) pārsvarā rotaļājas vienatnē un tikai dažreiz izvēlas sadarboties ar citiem. Ronalds labprātāk izvēlas kādu rotaļu biedru ar kuru saskan intereses.



2.3.att. Trešais kritērijs

Izvērtējot 4. kritēriju (skat. 2.4. att. ) jāsecina, ka patstāvīgi radošo rotaļu uzsāk septiņi bērni ( Mareks, Niklāvs, Beatrise, Māris, Šarlote, Eva). Bieži var novērot šos bērnus uzsākot lomu vai sižetiskās rotaļas. Divi bērni ( Anna un Lidija) rotaļu pašas uzsāk ļoti reti vai neuzsāk vispār. Visbiežāk viņas iesaistās citu organizētās rotaļās, bet ievieš tajā savu jauninājumu un ideju. Divi bērni (Olivers un Mārcis) uzsāk rotaļu tikai pēc pieaugušā vai cita bērna iniciatīvas. Viņi ļoti reti paši pēc savas iniciatīvas uzsāk kādu nodarbi.



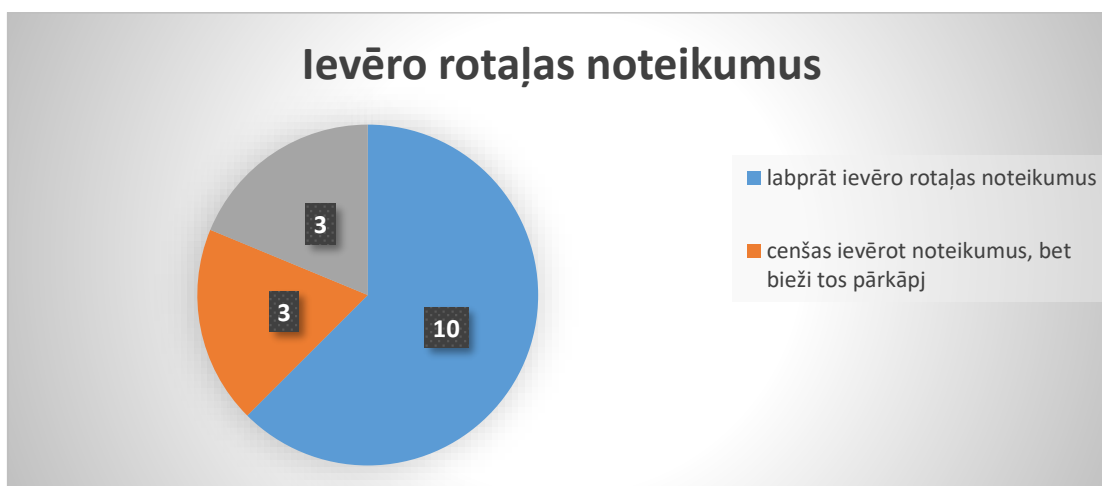
2.4.att. Ceturtais kritērijs

Analizējot 5.kritēriju (skat. 2.5. att.), secinu, ka no divpadsmit bērniem vienmēr izrāda prieku un gandarījumu par saviem panākumiem deviņi bērni un tikai divi ( Māris un Oliverš) dažreiz ir patiesi gandarīti par paveikto. Šķiet viņiem ir svarīgāks gala rezultāts nevis process, turklāt bieži viņu prieka un gandarījuma izjūtu ietekmē garastāvoklis. Tikai Mārcis nemaz neparāda patiesu gandarījumu rotaļas procesā. Bieži viņš darbojās tikai darbošanās pēc, jo rotaļu ir ierosinājis pieaugušais.



2.5. att. *Piektais kritērijs*

Pārbaudot 6. kritēriju (skat. 2.6. att.), var secināt, ka rotaļu noteikumus labprāt ievēro puse no pētāmajiem bērniem (Mareks, Niklāvs, Anna, Eva, Lidija, Ronalds). Trīs bērni ( Māris Šarlote, Odrija) cenšas noteikumus ievērot, bet bieži tos pārkāpj vai nu tādēļ, ka nav līdz galam izpratuši noteikumus vai tādēļ, ka vēlas ieviest kādas savas idejas un korekcijas. Pilnīgi nevēlas ievērot rotaļu noteikumus trīs bērni (Oliverš, Beatrise, Mārcis). Olivera un Mārča darbošanās bieži ir haotiska un noteikumu drīzāk nespēj, nevis nevēlas ievērot. Beatrise noteikumus ievērot spēj, bet sava rakstura dēļ, biežāk izvēlas tos pārkāpt.

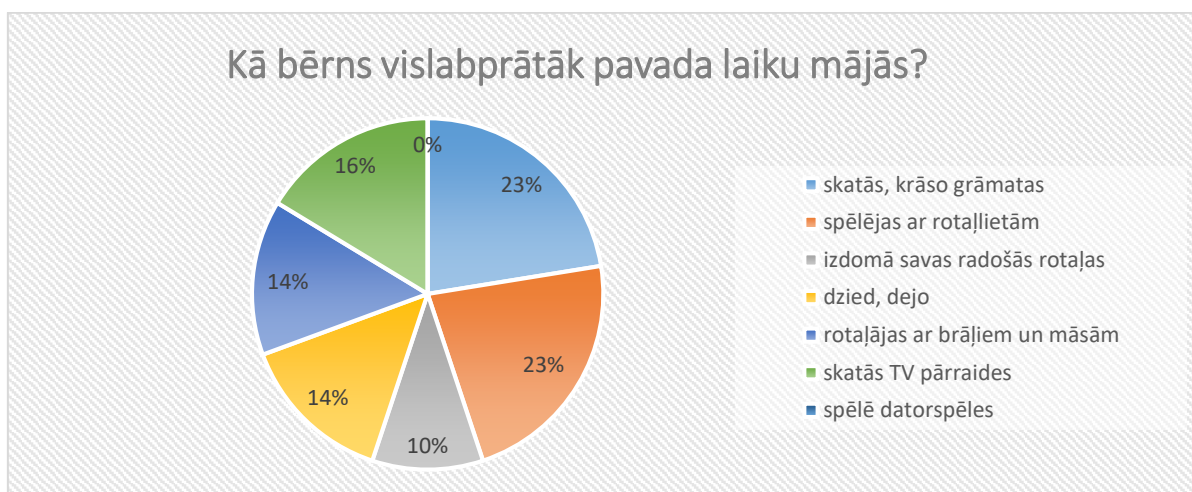


2.6. att. *Sestais kritērijs*

## Vecāku aptaujas rezultāti

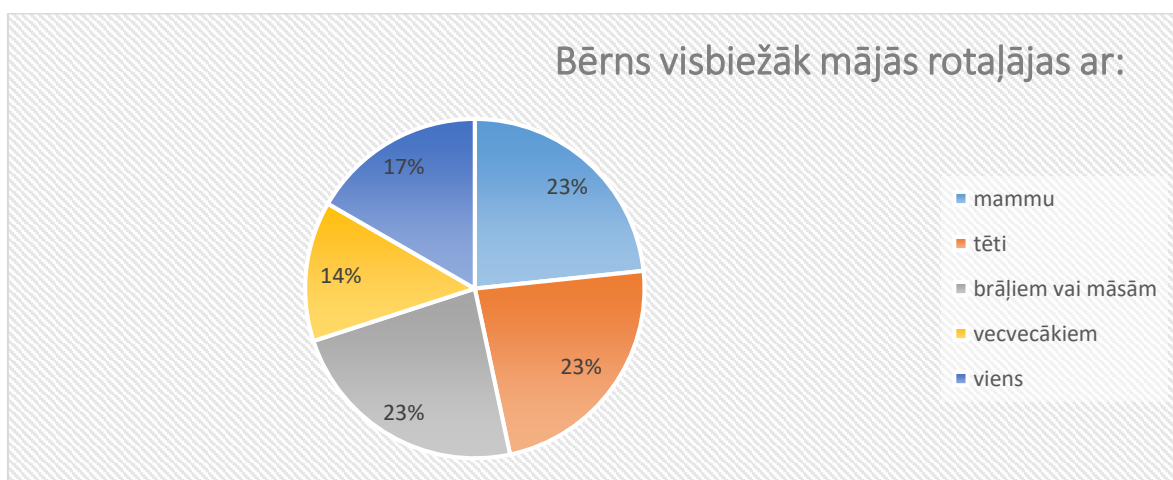
Aptaujā piedalījās 15 vecāki. ( skatīt pielikumu Nr.1 ) Jāņem vērā, ka aptaujā bija iespējams atzīmēt vairākus atbilžu variantus.

Atbildot uz jautājumu: “Kā bērns vislabprātāk pavada laiku mājās?” 23% bērnu skatās, krāso grāmatas un tik pat daudz spēlējas ar rotaļlietām. Savas radošās rotaļas izdomā salīdzinoši maz bērnu, tikai 10%. Vairāk par pusi bērnu 14% labprāt dzied, dejo un tikpat daudz iesaistās rotaļās ar brāļiem un māsām. TV pārraides vai multiplikācijas filmas skatās 16% bērnu, taču datorspēles nespēlē neviens bērns no aptaujātajiem. (Skat. 2.7.att.)



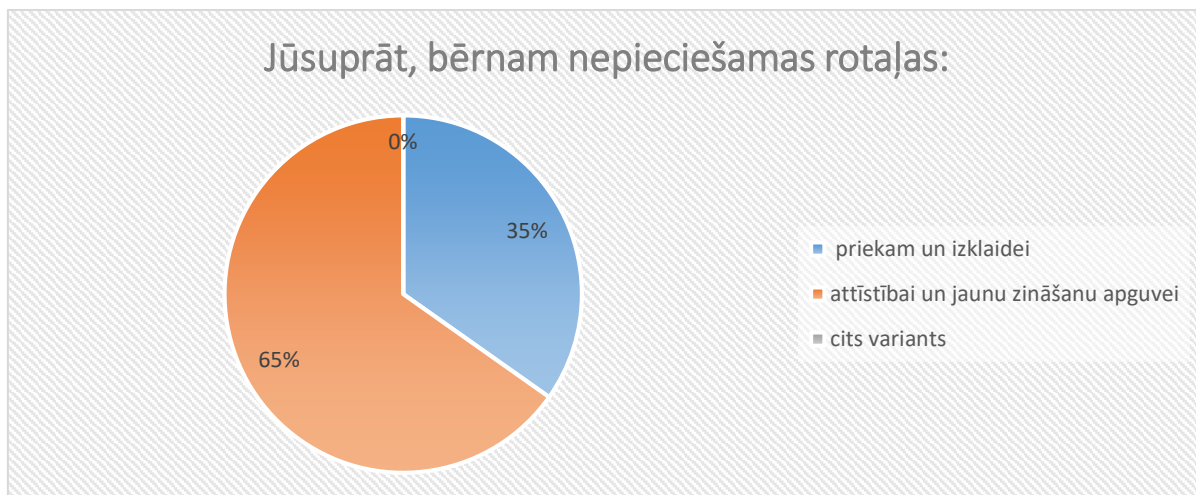
2.7.attēls *Kā bērns vislabprātāk pavada laiku mājās*

Atbildot uz jautājumu: “Ar kuru no ģimenes locekļiem visbiežāk mājās bērns rotaļājas?”, secinu, ka vairāk kā puse ar vienādiem 23 % no bērniem izvēlas rotaļāties vai nu ar mammu vai tēti vai brāli, māsu. 14% bērnu rotaļājas ar vecvecākiem un 17% labprātāk izvēlas rotaļāties vienatnē. ( Skat. 2.8.att.)



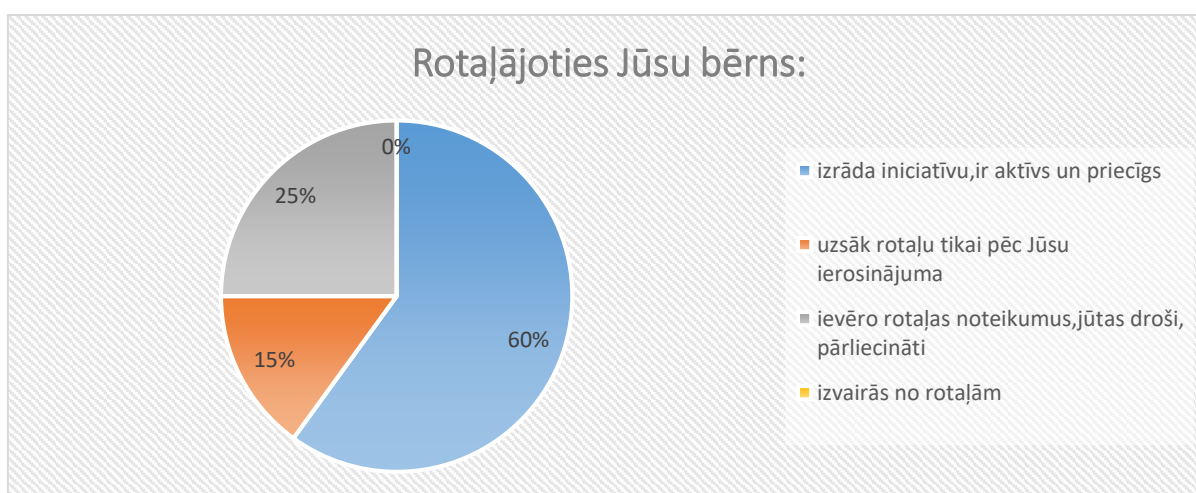
2.8. attēls *Ar ko bērns visbiežāk mājās rotaļājas*

Pēc vecāku domām, atbildot uz jautājumu: ‘‘Kādēļ bērnam nepieciešamas rotaļas?’’, 65% atzīst, ka rotaļa nepieciešama bērna attīstībai un jaunu zināšanu apguvei. Vairāk kā puse vecāku 35% atbild, ka rotaļa nepieciešama priekam un izklaidei. Vairāki vecāki bija atzīmējuši abus no dotajiem variantiem. ( Skat. 2.9.att.)



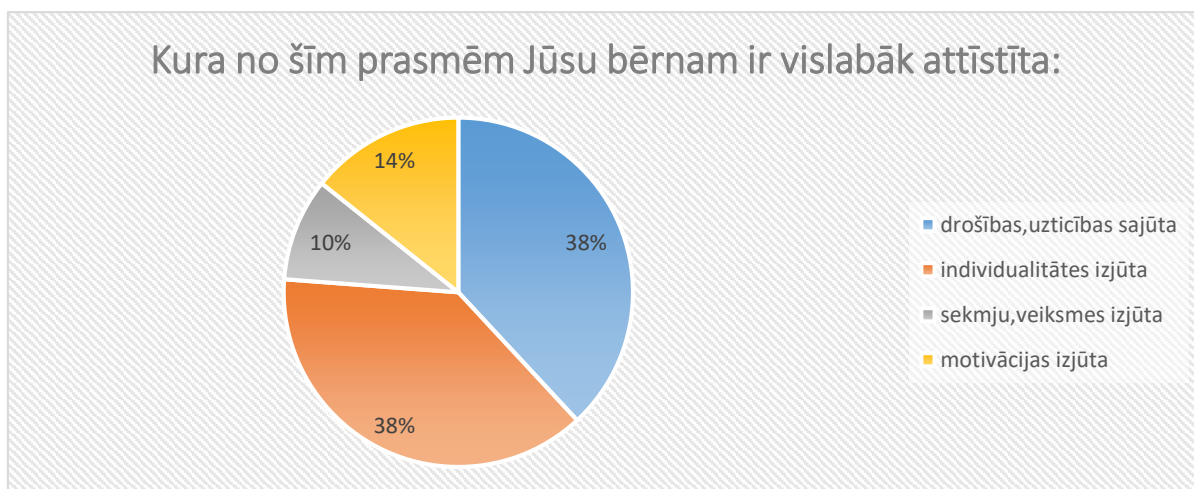
*2.9. attēls Kādēļ bērnam nepieciešamas rotaļas*

Izvērtējot 4.jautājumu, vai bērns iesaistās rotaļā, secinu, ka neviens no bērniem neizvairās no rotaļām, lielākā daļa 60% izrāda iniciatīvu un rotaļās ir aktīvs, priecīgs. Rotaļā ievēro noteikumus, jūtas droši, pārlicināti 25% bērnu un 15% uzsāk rotaļas pēc vecāku ierosinājuma. (Skat. 2.10. att.)



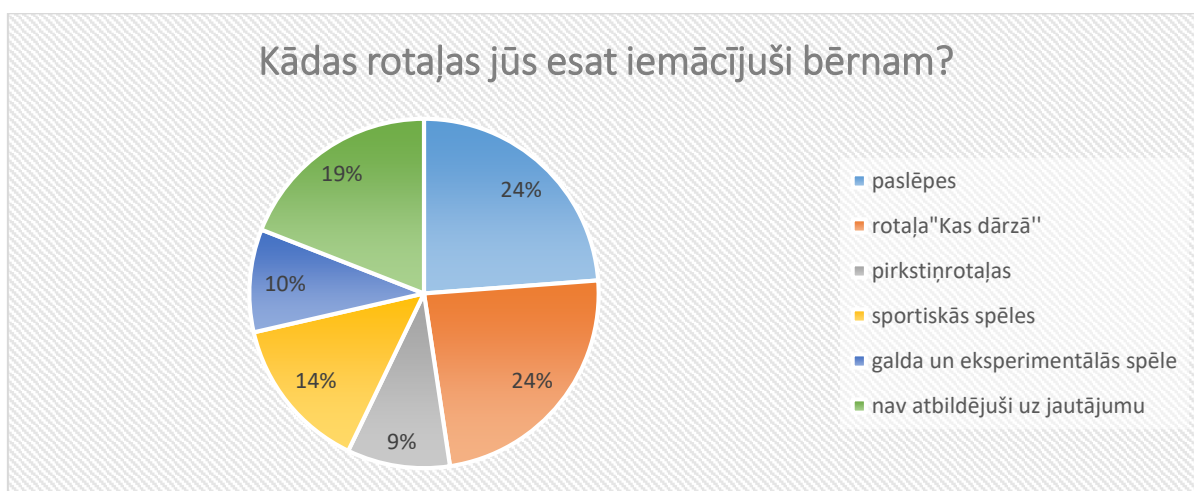
*2.10. attēls Vai bērns iesaistās rotaļā*

Atbildot uz jautājumu: “Kura no prasmēm Jūsu bērnam ir vislabāk attīstīta?”, vairāk kā puse no aptaujātajiem vecākiem atzīst, ka vislabāk attīstītas ir drošības, uzticības un individualitātes izjūtas, kas ir ar līdzīgiem 38 % . Motivācijas izjūta ir 14% un sekmju, veiksmes izjūta ir 10 % . (Skat.2.11.att.)



2.11. attēls *Kura no prasmēm bērnam ir vislabāk attīstīta*

Jautājot, kādas rotaļas vecāki ir iemācījuši saviem bērniem, tad sniegtās atbildes ir sekojošas: pirkstiņrotaļas 9%, rotaļa “Kas dārzā” 24%, paslēpes 24%, galda un eksperimentālās spēles 10%, sportiskās spēles 14%. 4 no vecākiem nav atbildējuši uz šo jautājumu. Secinu, ka vairums no vecākiem labprātāk saviem bērniem māca aktīvas un sportiskas rotaļas. (Skat.2.12att.)



2.12. attēls *Kādas rotaļas Jūs esat iemācījuši bērnam*

## Secinājumi

Apkopojot un izvērtējot rezultātus var secināt, ka lielākā daļa bērnu vidējais rādītājs ir samērā augsts no 14 -18 punktiem. Tikai vienam bērnam ir izteikti zemāks rādītājs ar 9 punktiem un vienam ar ļoti zemu rādītāju 3 punktu skaitu.

Secinu, ka visaugstākie rādītāji no pētāmajiem bērniem ir Evai un Marekam, 18punkti. Nedaudz mazāk, 16 punkti, ir Niklāvam, Annai, Mārim, Šarlotei, Odrijai. Beatrisei un Lidijai 15 punkti, Ronalds 14, bet Oliveram 9 un Mārcim viszemākais rādītājs 6 punkti.

Apkopojot un izanalizējot veikto vecāku aptauju var secināt, ka mājās bērni vislabprātāk skatās, krāso grāmatas, spēlējas ar rotaļlietām, kā arī izdomā savas radošās rotaļas. Labprāt izvēlas rotaļas kopā ar mammu vai tēti kā arī brāļi vai māsu. Nedaudz mazāk bērnu izvēlas rotaļāties ar vecvecākiem un pavisam maz bērnu izvēlas rotaļas vienatnē. Vecāki uzskata, ka rotaļas nepieciešamas attīstībai un jaunu zināšanu apguvei, bet prieks un izklaide ir pakārtotas. Pēc vecāku domām bērniem ir attīstīta visvairāk individualitātes izjūta un drošības, uzticības izjūta. Ne tik izteikta ir motivācijas un sekmju, veiksmes izjūta. Lielākā daļa no vecākiem saviem bērniem māca sportiskas rotaļas. Īpaši iemīļota izrādās rotaļa “Kas dārzā” un paslēpes. Mazākumā ir tie vecāki, kas izvēlas mācīt saviem bērniem galda spēles un eksperimentālas rotaļas.

Bērnam ir vajadzīga pieaugušo palīdzība, lai bērns spētu atvērties šai pasaulei un būtu apmierināts viņa dvēseles prieks, jo visus trūkumus bērna garīgajā dzīvē nevar kompensēt vēlākajā dzīves posmā. (Т.Н.Доронова,С.Г.Якобсон,1992).

### 2.3. Pedagoģiskā darbība pašapziņas sekmēšanai

Aktivitātes un rotaļas tika izvēlētas, ņemot vērā bērnu vecumposmu, intereses un norises dabā kā arī, izvērtējot bērnu kritēriju rādītājus. Piekrītu Dzinteres un Bošas teiktajam: ”Izvēloties rotaļas, svarīgi ir ņemt vērā bērna īstenojamo uzdevumu, ievērot viņa Es attīstības pakāpi, kā arī saturu, kas bērnu ieinteresē uzdevumu izpildē.” (Dzintare, Boša, 1997, 28)

Dodot bērnam iespēju rotaļu papildināt, pilnveidot vai pāriet citā sarežģītības pakāpē, tā rotaļai kļūstot radošākai, veiksmīgākai un patīkamākai, tiek sekmēts gan bērna radošums, gan pašizteikšanās iespējas. (Б.П. Никитин, 1990)

Pedagoga pienākums ir bagātināt bērna pieredzi, rosinot to darbībai. (Выготский, 1991)

Kā atzīst Ann Oliver, pedagogam vajadzētu sniegt bērnam pārdomātas darbības; būt elastīgam, īstenojot idejas; būt gatavam mainīt mācīšanās metodes; ņemt vērā un reaģēt uz neplānotām iespējām; prast izskaidrot bērnam veidus kā iesaistīties rotaļā; novērtēt ideju apmaiņu. (Ann Oliver, 2006)

Izvēloties un radot rotaļas, aktivitātes, kuras izmantot pētījuma procesā, ņemu vērā, lai tās iederētos dienas ritā un tās varētu atkārtot vairākkārtīgi, tādejādi, novērojot bērnu iesaistīšanos un darbošanos gan pētījuma sākumā, gan beigās.

Īpaša uzmanība jāpievērš Oliveram un Mārcim, kuriem ir viszemākie kritēriju rādītāji kā arī Lidijai, kura ir nedroša attiecībā pret pieaugušo. Beatrise, Māris, Šarlote, Odrija, kuriem bieži sanāk neievērot rotaļas noteikumus un Ronaldam, kurš pārsvarā izvēlas rotaļāties vienatnē.

Konkrētu rotaļas norises gaitu var aplūkot 2. pielikumā.

### **Rotaļa pāros**

Mērķis: patstāvības un pārliecinātības par sevi sekmēšana

Rotaļa izraisa lielu jautrību, jo ir aktīva un ritmiska. Pāra meklēšana dažbrīd izraisa nelielu jucekli, bet visi iesaistās ar prieku. Sākumā izrāda iniciatīvu un atrod sev pāri: Šarlote, Beatrise, Eva, Anna, Mareks un Māris. Nedaudz kautrīgāki ir Niklāvs, Lidija, Odrija, Olivers, Rolands, kurus atrod partneris. Taču rotaļu atkārtojot vairākkārtīgi, arī kautrīgākie negaidīja, kamēr viņus atrod, bet paši meklēja rotaļas partneri. Mārcis labprātāk izvēlējās citu aktivitāti vienatnē un laiku pa laikam vēroja notiekošo. Rotaļnieki zina visas ķermeņa daļas, bet neskatoties uz to, nebija tik vienkāršs uzdevums saklausīt un laicīgi reaģēt, pieskaroties otra rotaļnieka ķermeņa daļai. Lai rotaļa izdotos, abiem rotaļniekiem vienlaikus ir jāpaspēj atrast un pieskarties ķermeņa daļai. Interesanti bija novērot kā reaģē atjautīgāki bērni, piemēram, Šarlote, Beatrise, Mareks, Māris, kuri atrodot partneri un vēloties ātrāk saskarties ar nosaukto ķermeņa daļu, otru bērnu groza, rausta un saka priekšā. Skolotāja to pamanot izskaidro bērniem, ka jābūt pacietīgākiem un jāļauj otram pašam saprast, kura ķermeņa daļa jāatrod. Pētījuma beigās var novērot, ka rotaļnieki daudz cieņpilnāk izturas viens pret otru un rotaļa izdodas daudz raitāk, jo bērni daudz vērīgāk ieklausās rotaļas vadītājā. Pētījuma sākumā būt par rotaļas vadītāju neizvēlējās būt Lidija, Niklāvs, Olivers, Odrija un Ronalds, taču saņemot atkārtotu uzaicinājumu un redzot, ka arī citi bērni izvēlas būt par vadītāju – nolēma pamēģināt. Šajos bērnos tad varēja novērot gandarījumu un vēlāk viņi paši jautāja vai varēs būt rotaļas vadītājs.

Rezultāts: droši un pārliecināti iesaistās rotaļā, izjūt gandarījumu

## **Meklējot pavasari**

Mērķis: patstāvības un prieka par paveikto sekmēšana

Visi bērni, izņemot Mārci, patstāvīgi un ar aizrautību iesaistās apkārtnes izpētīšanā, dabas materiālu lasīšanā. Mārcis izskatās nedaudz apjucis, tādēļ skolotāja cenšas viņu ieinteresēt, pievedot tuvāk koka stumbram un abi kopīgi pēta un pārrunā redzēto. Daudz lielāku iniciatīvu Mārcis izrāda, lasot dabas materiālus spainītī. Skolotāja vaicā bērniem, ko varētu darīt ar salasītajiem materiāliem? Beatrise un Šarlote ierosina aiznest uz grupiņu. Niklāvs, Odrija, Oliveri, Anna un Lidija gaida, ko darīs pārējie. Kamēr tiek spriests, ko darīt ar salasīto, Ronalds ar Mareku sākuši turpat uz vietas veidot līniju no salasītajiem materiāliem. Skolotāja, pievēršot pārējo uzmanību vaicā, ko viņi tur veido, uz ko puīši atbild, “Lielu ceļu ar kravas mašīnām”. Beatrise ierosina, ka pārējie arī varētu tepat kaut ko izveidot. Visi bērni iesaistās radošajā procesā, tikai ar Mārci vajadzīga individuāla pieeja, lai viņu ieinteresētu. Tad skolotāja vaicā, lai bērni pastāsta, kas katra darbiņā ir atainots. Šarlote un Beatrise pirmās ir pabeigušas un ar nepacietību vēlas pastāstīt par saviem darbiņiem. Beatrisei darbiņš haotisks un īsti nezināja, ko stāstīt, bet tad izdomāja, ka saulīte, tilts, upe. Šarlote atainojusi savu ģimeni. Oliveri nezināja, kas viņam izveidots, taču skolotāja uzslavēja, ka viņš ir izvēlējis lietot tik dažādus materiālus! Lidija un Odrija ļoti mierīgi un rūpīgi veidoja savus darbiņus un nemaz neuztraucās, ka citi jau pabeiguši. Kad skolotāja vaicāja par viņu darbiņiem, tad varēja novērot, ka viņas jūtas sakautrējušās no pievērstās uzmanības, bet tajā pašā laikā gandarītas, ka darbiņš paveikts un citi klausās, ko viņas stāsta. Skolotāja pievērsa bērnu uzmanību arī Mārča rūpīgajam darbiņam, taču likās, ka viņam īsti nepatīk pievērstā uzmanība. Bērnos varēja novērot gandarījuma izjūtu, kad viņi stāstīja katrs par savu veikumu.

Rezultāts: ar prieku iesaistās rotaļā, izjūtot prieku un gandarījumu

## **Lūdzu un paldies**

Mērķis: piederības izjūtas sekmēšana un savas varēšanas apzināšanās

Rotaļa ļoti aktīva un jautra, tādēļ bērni labprāt piedalījās, taču sākumā problēmas sagādāja bērnu neuzmanība. Īpašu uzmanību vajadzēja pievērst Beatrisei, Mārim, Oliveram, Lidijai, Niklāvam, kuri klausoties rotaļspēles tekstu, skatījās un atkārtoja, ko dara pārējie, taču kad saprata, ka citi var kļūdīties sāka uzmanīgāk ieklausīties skolotājas teiktajā un darboties pārliecinātāk. Šajā rotaļā no malas noraudzījās Mārcis, kurš iesaistīties nevēlējās, bet darbojās individuāli. Skolotāja, zinot viņa vajadzības, to arī ļāva, taču katru reizi, kad rotaļa tika spēlēta, turpināja aicināt viņu pievienoties. Redzot citu bērnu jautrību dažkārt Mārcis arī pievienojās.

Rezultāts: prot ievērot rotaļas noteikumus un apzinās savu ķermeni.

## **Veikalā**

Mērķis: sadarbošanās prasmju sekmēšana un spēja ievērot noteikumus

Par cik došanās pārgājienā grupā ir aktuāla tēma, lielākā daļa bērnu rotaļā iesaistījās uzreiz. Mareks, Niklāvs, Māris uzreiz nevēlējās iesaistīties rotaļā, priekšroku dodot māju celtniecībai. Skolotāja to arī ļāva, nojaušot, ka viņi rotaļai pievienosies vēlāk, kas tā arī notika, kad bija beiguši būvniecības darbus. Šarlote bija pārdevēja un visus vēlējās izrīkot, taču citas meitenes sāka iebilst. Meitenes sadalījās pa pāriem un kopīgi gāja iepirkties, apspriežot ko katrai vajadzēs pārgājienā. Tikai Odrija un Lidija vēlējās iepirkties individuāli, taču pēc tam iesaistījās rotaļas turpinājumā, ko bērni paši izdomāja, izspēlējot lomu spēles pārgājiena laikā. Mārcis izvēlējās darboties ar lielajiem koka klučiem un kopīgajā rotaļā neiesaistījās, tikai laiku pa laikam apstājās savā darbībā, lai pavērotu notiekošo no malas. Problēma radās, kad Šarlote nevēlējās dot iespēju citiem izspēlēt pārdevēja lomu. Skolotāja paskaidroja, ka arī citiem bērniem jādod iespēja un, lai vienkāršotu šo procesu, ieviesa laika limitu, kad zvaniņam skanot, pārdevēja lomu izspēlē kāds cits bērns.

Rezultāts: prot sadarboties, ņemot vērā cita intereses un patstāvīgi izdarīt izvēles

## **Muzikants**

Mērķis: patstāvības un gandarījuma sajūtas sekmēšana

Šī rotaļa visos bērnos raisīja lielu prieku un interesi, jo katram bija iespēja skandināt atšķirīgu mūzikas instrumentu un to bērni darīja ļoti aizrautīgi. Kad skolotāja aicināja pa vienam iet apļa vidū, lai skandinātu savu instrumentu, tad varēja novērot bērnos (Mareks, Beatrise, Māris, Šarlote, Eva, Rolands) lielu gandarījumu, lepnumu par to, ka viņiem izdodas, ka viņa instruments ir atšķirīgs. Nedaudz samulsušas jutās Lidija, Anna un Oliveri ar Niklāvu bet, kad savu instrumentu bija nospēlējuši, tad gandarījuma sajūta neizpalika. Arī Mārcis, kurš pārsvarā izvēlas darboties vienatnē, šoreiz izrādīja interesi un iesaistījās rotaļā, kaut gan vidū kā galvenais spēlētājs nevēlējās iet.

Rezultāts: apzinās savas spējas un izjūt prieku

## **Gadalaiki**

Mērķis: savu zināšanu apzināšanās un prasmes ievērot noteikumus sekmēšana

Skolotāja iesaka šo spēli veikt pāros, jo tad, ja nepieciešams, viens otram var palīdzēt. Šarlote un Anna pirmās izvēlas šo spēli veikt kopā. Šarlote ātri saliek savas kartītes un vēlas palīdzēt Annai, bet viņa izrāda neapmierinātību. Skolotāja paslavē, ka Šarlote vēlas palīdzēt draudzenei

un iesaka, ka labāk vispirms pajautāt vai otrs vēlas palīdzību! Šarlote pavaicā, bet Anna saka, ka pati vēlas salikt kartītes. Drīz tas arī izdodas un meitenes priecīgas vaicā, lai skolotāja pārbauda vai kartītes ir pareizi saliktas. Varēja novērot gandarījumu meiteņu acīs, īpaši Annā, kura tomēr patstāvīgi tika ar darbiņu galā. Māris darbu veic kopā ar Niklāvu. Puiši ļoti labi komunicē un neskaidrību gadījumos viens otram palīdz. Beatrise darbiņu veic viena, taču rezultātā daudzas kartītes saliktas nepareizas. Tad skolotāja, uzdodot attiecīgus jautājumus, palīdz meitenei secināt un pareizi salikt attēlus. Pētījuma beigās Beatrise pārlicinoši prata salikt attēlus un pamatot. Evai un Lidijai labi izdevās sadarboties un varēja novērot gandarījumu par paveikto. Odrija un Rolands darbiņu veica vienatnē, ļoti patstāvīgi. Oliverš īsti neizrādīja velēšanos darboties. Taču, kad spēle tika piedāvāta atkārtoti citā dienā un redzot, ka bērni ar to darbojas, arī mēģināja salikt kartītes. Skolotāja izrādīja prieku par Olvera darbošanos un varēja novērot puisī gandarījumu, kad viņš nesa rādīt savu darbu skolotājai. Mārcis darbojās ar kartītēm, liekot tās rindā un citādi pētot un darbojoties. Bērnā var novērot apmierinājumu par procesu, tādēļ skolotāja sākumā ļauj darboties, zinot Mārča īpatnību. Citā reizē skolotāja palīdz viņam saskatīt sakarības un arī Mārcim izdodas kādu no kartītēm salikt pareizi par ko viņš šoreiz izrāda prieku.

Rezultāts: apzinās savas zināšanas, spējas un prot sadarboties

### **Stādīšanas prieks**

Mērķis: mērķtiecības, patstāvības un gandarījuma par paveikto sekmēšana

Sīpoliņu stādīšana un sēklu sēšana, bērnos raisa lielu interesi. Darbības procesā bērnus var novērot prieku. Visi vēlas iestādīt savu sīpoliņu un iesēt sēklas, lai turpmākās dienas vērotu kā dīkts iesētais. Darbiņš sokas labi un visi iesaistās, jo katram ir savs trauciņš, lāpstiņa. Šarlote, Beatrise, Mareks, Oliveram, Eva un Māris uzreiz ķeras pie darba, jo ir pārliecināti par to, kas jādara. Lidija, Anna, Niklāvs un Rolands nedaudz vēro notiekošo un kā darbojas citi, un tikai tad uzsāk savu darbiņu. Oliverš un Mārci skolotāja aicina līdzdarboties, jo viņi uzreiz darbībā neiesaistās. Mārcim nedaudz jāpalīdz, jo viņš izrāda vēlmi darboties tikai ar zemes likšanu podiņā. Skolotāja atļauj Mārcim darboties. Laiku pa laikam, vērojot citus bērnus, arī Mārcis iestāda sīpoliņu un savu darbiņu pabeidz. Sēklas gan viņš vairāk neizvēlas sēt. Bērnus var redzēt gandarījumu par paveikto darbu un katrs vēlas uzrakstīt vārdiņu uz sava podiņa.

Rezultāts: apzinās savas spējas un izjūt gandarījumu

## Mājas uzkopšana pavasarī

Mērķis: pašregulācijas un attieksmes pret sevi un citiem sekmēšanā

Bērni daudz nav jāskubina uz tīrīšanas darbiem. Ātri vien visi bērni rosās, savstarpēji sarunājoties un spriežot, kas un kā būtu labāk darāms. Šarlote izvēlas lellēm vispirms saķemmēt matus un Beatrisei, kura arī vēlas darboties ar lellēm, saka: “Tu sakārtosi drēbju skapi, labi?” Beatrise piekrīt, sakot, ka vēlāk mainīsies vietām. Taču vēlāk Šarlote nevēlas mainīties ar darbiņiem un izceļas konflikts. Skolotāja izskaidro, ka noruna ir jāpilda, citādi Beatrise vairāk Šarlotei neuzticēsies un nevēlēsies rotaļāties kopā! Šarlote klusē. Pēc brīža tomēr aicina Beatrisi mainīties ar darāmajiem darbiem. Odrija un Lidija izvēlas sakrāmēt virtuves traukus, tos šķirojot un slaukot putekļus. Viņām darbiņš labi sokas un abas rotaļīgi trallina dziesmiņu, ik pa laikam viena otru pamācot un apspriežot, kur katrai lietai būtu jāatrodas. Abas meitenes ļoti labi prot vienoties un piekāpties atšķirīgu domu gadījumā. Ronalds īsti nezina, kuram darbam pievienoties, tad, skolotājas iedrošināts, izdomā darboties virtuvē. Pēc kāda laika bērni bija sākuši spēlēties veikalā, jo Ronalds izrādīja vēlmi piegādāt preces ar kravas mašīnu. Mareks ar Māri kārtoja kluču stūri. Māris ierosināja tos sakārtot pēc lielumiem. Māris sāka darbu, bet ātri apnika un vēlējās darboties ar mašīnām. Skolotāja atgādināja par rotaļas noteikumu, ka pie otra darbiņa darīšanas var ķerties tikai, kad pirmais pabeigts. Mareks draugu iedrošina sakot: “Saliekam klučus un tad spēlēsim auto mazgātuvī!” Mārim šī ideja ļoti iepatikās! Lai arī negribīgi, bet tomēr ķērās pie kluču kārtošanas. Oliveram ļoti labi padevās noslaucīt putekļus no palodzēm un skolotāja viņu paslavēja. Varēja ievērot prieku par padarīto darbiņu. Mārcis bez skolotājas aicinājuma bija sācis mazgāt tāfeli. Viņā varēja novērot apmierinājumu par darba procesu, jo īpaši, kad skolotāja izrādīja prieku un izteica atzinīgus vārdus. Evai labi padevās kārtot grāmatas. Viņai pievienojās Niklāvs, kurš ierosināja spēlēties “grāmatu lasīšanā”, viņš būšot lielais brālis un Eva mazā māsa, kura teiks kādu grāmatu vēlas, lai brālis palasa. Eva ar prieku piekrita, taču piebilda, ka pēc tam viņa būs lielā māsa.

Rezultāts: prot sadarboties, organizējot darba procesu un pašrealizējas radošajā rotaļā

## Atrodi līdzīgo

Mērķis: patstāvības un gandarījuma par paveikto sekmēšana

Odrija un Lidija pirmās piesakās atrast līdzīgās figūras, taču viņas nevēlas sacensties. Katra savā tempā un ar ziņkāri meitenes pēta un salīdzina priekšmetus, līdz atrod vienādās formas. Ja rotaļas sākumā varēja novērot interesi, bet nepārlicinātību, tad spēlējot šo spēli atkārtoti, meitenes bija daudz pārliecinošākas un pat atsaucās ierosinājumam sacensties viena ar otru. Nedaudz vēlāk viņām pievienojas Anna un meitenes ar prieku trijatā turpināja spēli. Mareks un Māris uzreiz vēlējās sacensties. Varēja vērot, ka puīši jūtas pārliecīnāti un viegli spēš atrast

vajadzīgās figūras. Procesā, tomēr, izrādījās, ka dažas figūras nav tik viegli atrodamas. Māris lūdza skolotājas palīdzību un viņa norādīja aptuveno vietu, kur vajadzīgo figūru varētu meklēt. Mareks ar prieku paziņoja, ka pirmais atradis visas figūras. Šī ziņa Māri saskumdināja un viņš teica, ka vēlas atkārtot spēli, jo tagad gan viņš būšot pirmais. Ronalds un Eva katrs atsevišķi izvēlējās darboties. Eva diezgan ātri visas figūras atrada un labprāt izvēlējās meklēt sarežģītāku variantu. Arī tās viņai izdevās atrast un rādot skolotājai, jutās priecīga un gandarīta. Rolandam meklēšana padevās grūtāk, taču skolotāja uzslavēja, ka viņš darbiņu paveica līdz galam un visas figūras atradis. Niklāvs bija radošs un attiecīgo formu atrada vairākiem priekšmetiem, par ko viņš lepojās un bija redzams prieks. Mārcis nebija īpaši ieinteresēts atrast atbilstošu figūru, taču viņš uz zīmētajām figūrām būvēja tornīšu no klucīšiem. Skolotāja ievēroja un priecājās, ka viņam tik labi padodas. Saprotot, ka dotais uzdevums Mārcim ir par sarežģītu, iedeva figūras no koka un kopā tās apskatot, centās salikt. Taču varēja novērot, ka lielāku prieku Mārcim šajā brīdī sagādāja tornīšu likšana, ko skolotāja arī atļāva. Šarlotei arī labāk patika meklēt figūras un viņa uzreiz izvēlējās sarežģītāko variantu. Viņai nepadevās tik viegli, cik bija domājusi, taču lielāks bija gandarījums, kad tomēr visas figūras bija atrastas.

Rezultāts: patstāvīgi prot veikt uzdevumu un izjūt gandarījumu par paveikto

### **Jautrā stafete**

Mērķis: savu spēju apzināšanās un prieka izjūtas sekmēšana

Bērni tiek sadalīti divās komandās, lai vienlaikus varētu piedalīties vairāk bērnu. Šī stafete bērnos izraisa lielu prieku. Katrs ar nepacietību gaida savu kārtu, lai varētu izmēģināt izveidoto "trasīti". Nebija neviens bērns, kurš ar ovācijām neatbalstītu savu komandu. Mazliet klusāki bija Odrija, Lidija, Anna un Niklāvs, bet arī viņi laiku pa laikam skaļi sauca kāda bērna vārdu un no prieka lēkāja, sitot plaukstas. Lidija, Anna un Odrija veicot stafeti pirmo reizi bija ļoti piesardzīgas, taču veicot to atkārtoti bija daudz pārliecinātākas un drošākas. Varēja novērot, ka Šarlote, Mareks, Māris, Beatrise un Eva jutās ļoti pārliecināti par savām spējām. Par to liecināja bērnu izturēšanās un savstarpējās saunas, ka stafete nemaz neesot grūta un bumbu mierīgi varēšot trāpīt grozā. Šarlotei un Mārim sagādāja bumbu trāpīt lielajā grozā, taču pēc vairākiem mēģinājumiem un skolotājas uzmundrinājuma vārdiem tas izdevās un skolotāja paslavēja, ka bērni nav padevušies. Olivers sākotnēji nevēlējās iesaistīties stafetē. Ilgu laiku vēroja no malas. Pēc kāda laika, skolotājas iedrošināts, arī iesaistījās. Lēnām, bet mērķtiecīgi veica visu trasīti, par ko bija redzams prieks. Arī skolotāja uzslavēja viņu, ka bija iesaistījies un izdevās izpildīt visus uzdevumus. Prieks bija redzams arī Ronalds acīs, kad izdevās visa stafete bez kļūmēm un bija pats ātrākais, apsteidzot otru komandu. Par to priecājās arī pārējie.

Rezultāts: apzinās savs spējas, droši iesaistoties rotaļā un izjūt prieku

## 2.4. Rezultātu salīdzinošā analīze (pēc pedagogiskās darbības otrreiz veiktā pētījuma)

Atkārtoti izvērtējot bērnus pētījuma beigās pēc dotajiem kritērijiem secinu, ka rotaļspēles var veicināt bērnu pašapziņas attīstību, ja rotaļas izvēlētas ar atbilstošu mērķi, uzdevumu un pieaugušais ir klātesošs ar iedrošinājumu un atbalstu. Novērojums par bērnu pašapziņas attīstību pētījuma beigās atspoguļots 2.4. tabulā

*2.4.tabula*

*Bērnu raksturojums pētījuma beigās*

<b>Bērna vārds</b>	<b>Raksturojums</b>
Mareks	Aizvien ir nosvērts un patstāvīgs ar vēlmi darboties individuāli, bet var novērot, ka ir daudz atvērtāks sadarbībai ar citiem un daudz biežāk kā iepriekš iesaistās kopīgajās rotaļās.
Niklāvs	Var novērot, ka rotaļās ir kļuvis daudz pārliecinošāks un rotaļu biedri ir vairāki, nevis tikai viens ar kuru sakrīt intereses, kā pētījuma sākumā.
Beatrise	Daudz veiksmīgāk izdodas ievērot rotaļas noteikumus, cenšoties būt vērīgāka un daudz mazāk konfliktē ar pārējiem bērniem, esot pacietīgāka vai meklējot risinājumu konflikta situācijā.
Anna	Piedzīvojot izdošanos rotaļā un uzņemoties vadītāja lomu, var novērot, ka meitene kļūst aizvien pārliecinātāka par savām spējām. Dažkārt izrāda rī iniciatīvu rotaļā.
Māris	Ilgāk spēj noturēt uzmanību, ja ir motivācija, un darbiņu veikt līdz galam, līdz ar to arī gandarījuma izjūta ir novērojama lielāka. Var novērot, ka veidojas prasme daudz labāk sadarboties ar vairākiem bērniem.
Šarlote	Aizvien ļoti izteikta līdere, taču mazāk konfliktē kā iepriekš. Labāk izdodas rast risinājumus konflikta situācijās. Rotaļu noteikumus aizvien grūti ievērot.
Eva	Ļoti patstāvīga un droša, iesaistās rotaļās un ievēro noteikumus. Patīk darboties gan individuāli, gan ar pārējiem grupas bērniem.
Olivers	Aizvien ir emocionāls, skaļš, taču var novērot lielāku vēlmi un drosmi iesaistīties kopīgajās rotaļās, izjutot prieku. Daudz biežāk jūtas gandarīts par paveikto. Dažreiz izdodas ievērot rotaļas noteikumus.
Lidija	Iesaistoties rotaļā, piedzīvojot izdošanos un iedrošinājumu, meitene kļuvusi daudz drošāka, atvērtāka un tik ļoti nepārdzīvo, ja kaut kas neizdodas. Atvērtāka pret citiem rotaļu biedriem un dažreiz ir iniciatore jaunai rotaļai.
Odrija	Var novērot, ka meitene kļūst drošāka un pārliecinātāka par sevi. Daudz vairāk cenšas ievērot noteikumus, saprotot, ka tad rotaļa izdodas veiksmīgāk.

Ronalds	Joprojām patīk vairāk rotaļāties individuāli, taču daudz vairāk ar prieku iesaistās kopīgajās rotaļās. Dažreiz pats izrāda iniciatīvu rotaļai.
Mārcis	Aizvien diezgan distancēts un pasīvs savā darbībā, tomēr, pētījuma beigās var novērot izmaiņas. Bija rotaļas, kurās iesaistījās pēc skolotājas aicinājuma un izjuta prieku par procesu. Joprojām spēlēs atdarina citus bērnus un labprātāk izvēlas rotaļāties vienatnē, taču dažreiz izdodas rotaļāties ar vienu izvēlētu rotaļu biedru.

Pētījuma beigās bērnu vērtējums sniegts 2.5. tabulā, ņemot vērā pētījuma sākumā izvirzītos 6 kritērijus.

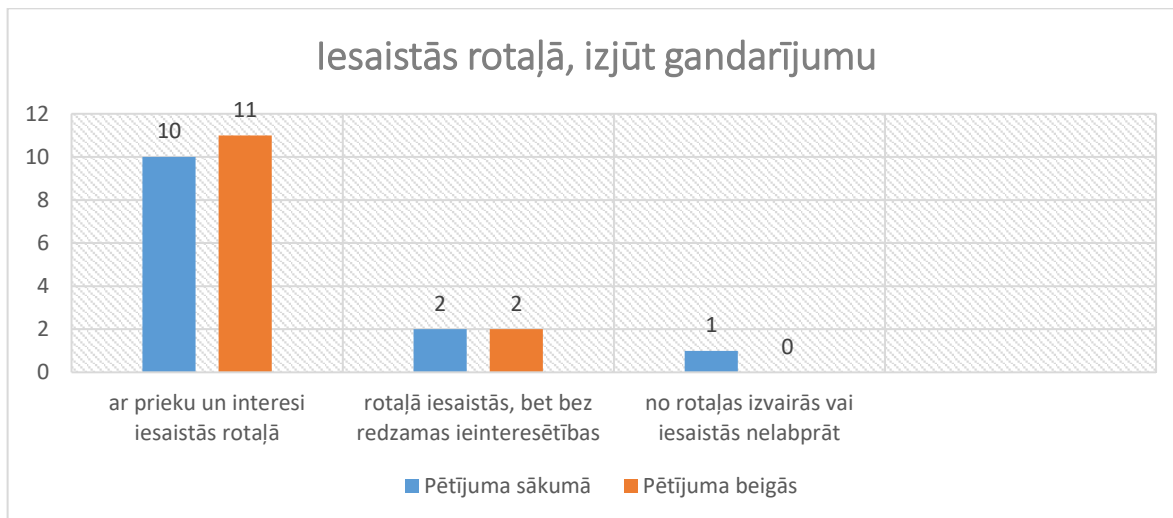
2.5.tabula

***Bērnu vērtējums pēc dotajiem kritērijiem pētījuma beigās***

Bērna vārds	Iesaistās rotaļā, izjūt gandarījumu	Rotaļā jūtas drošs, pārliecināts	Sadarbojas ar citiem rotaļu biedriem	Izrāda iniciatīvu radošajā rotaļā	Priecājas par saviem panākumiem	Ievēro rotaļas noteikumus	Kopā
Mareks	3	3	3	3	3	3	18
Niklāvs	3	3	3	3	3	3	18
Beatrise	3	3	3	3	3	2	17
Anna	3	3	3	3	3	3	18
Māris	3	3	3	3	3	3	18
Šarlote	3	3	2	3	3	3	17
Eva	3	3	3	3	3	3	18
Olivers	3	2	2	1	3	2	12
Lidija	3	2	3	3	3	3	17
Odrija	3	3	3	3	3	3	18
Ronalds	3	3	2	2	3	3	16
Mārcis	2	1	2	1	2	1	9

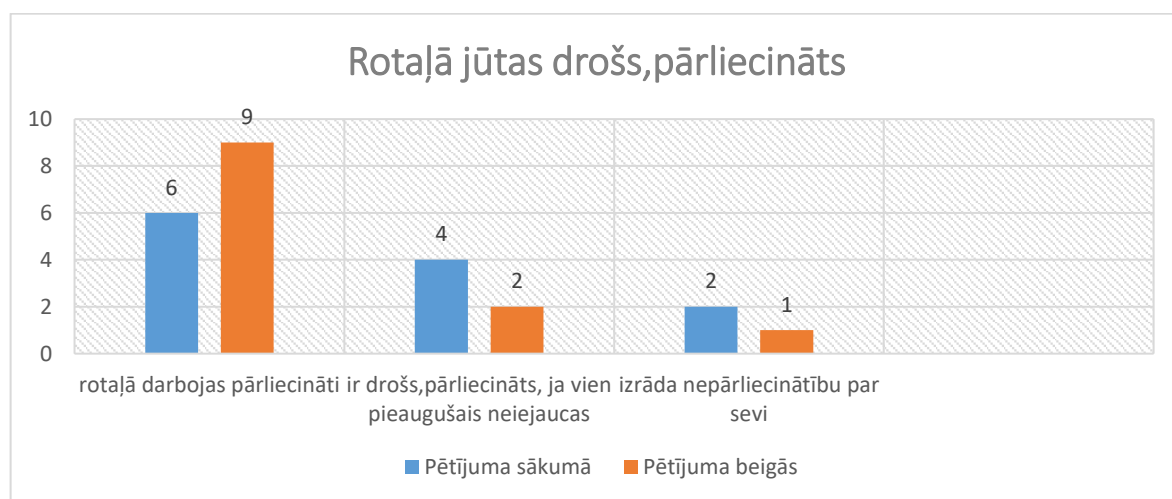
## Bērnu vērtējums dinamikā

2.13. attēlā var redzēt, ka pētījuma sākumā gandrīz visi bērni ar prieku iesaistījās rotaļā. Tikai viens bērns (Mārcis) izvairījās no rotaļām un viens (Olivers) iesaistījās bez ieinteresētības. Pētījuma beigās nebija bērnu, kas vispār izvairītos no rotaļām. Savukārt par vienu bērnu vairāk (Olivers) izrāda vēlmi iesaistīties kopīgajās rotaļās, izjutot prieku.



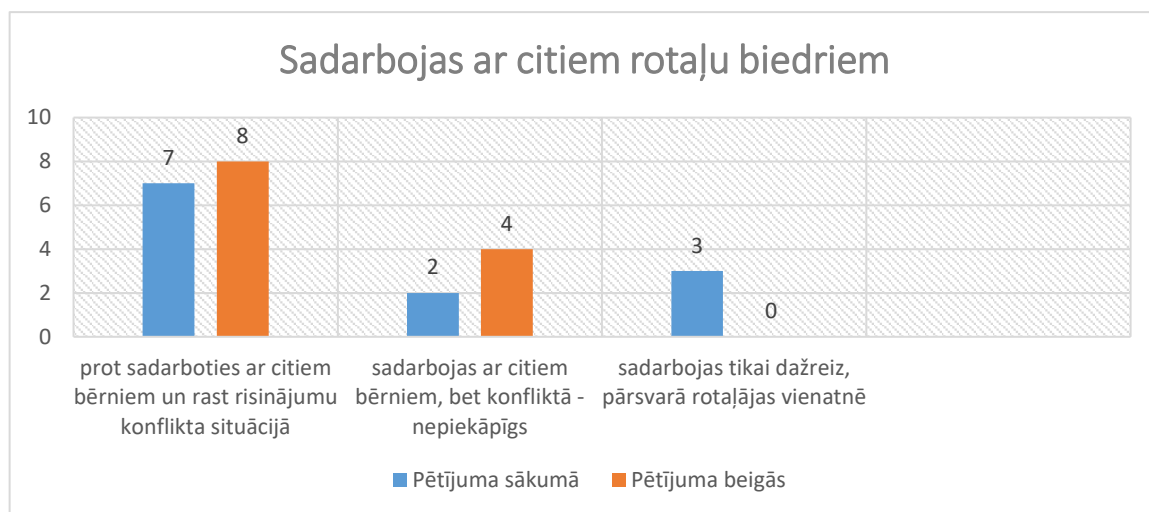
2.13.att. 1.kritērijs

Pētījuma sākumā, kā redzams 2.14. attēlā, rotaļā jūtas droši un pārliecināti vien seši bērni, bet pētījuma beigās trīs bērni (Niklāvs, Anna, un Odrija) rotaļā jūtas daudz drošāk un pārliecinātāki. Par vienu bērnu vairāk (Lidija) nav tik nepārliecināta par sevi. Nepārliecināts aizvien ir Mārcis, taču tas ir izskaidrojams ar bērna īpašajām vajadzībām.



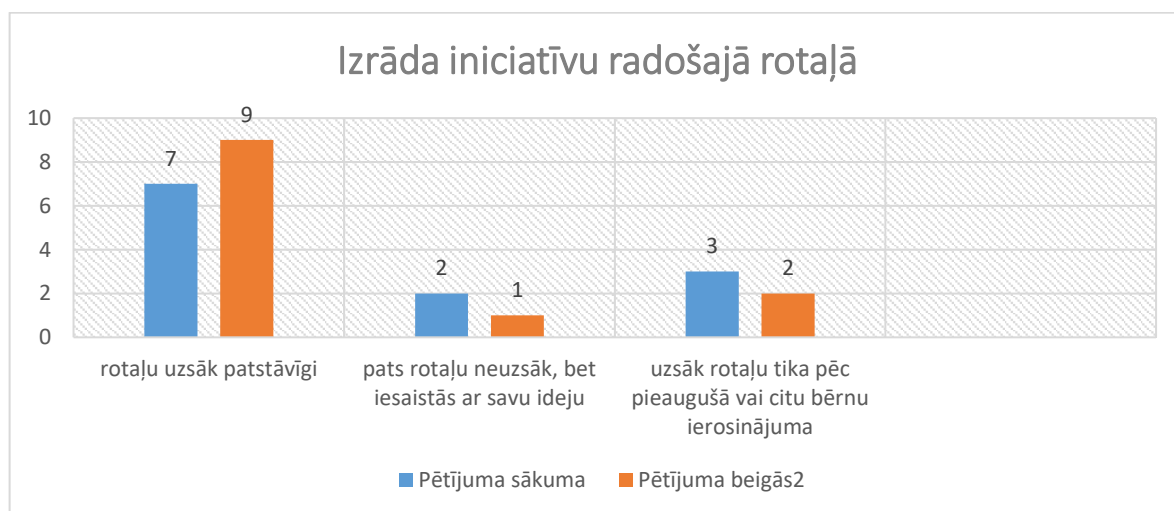
2.14.att. 2. kritērijs

Pētījuma sākumā, kā var redzēt 2.15.attēlā, var novērot, ka trīs bērni (Olivers, Ronalds, Mārcis) sadarbojas tikai dažreiz un pārsvarā rotaļājas vienatnē, taču pētījuma beigās nav neviena bērna, kurš nevēlas sadarboties. Arī Mārcim šajā kritērijā novērojams progress un Beatrise daudz prasmīgāk rīkojas konflikta situācijās.



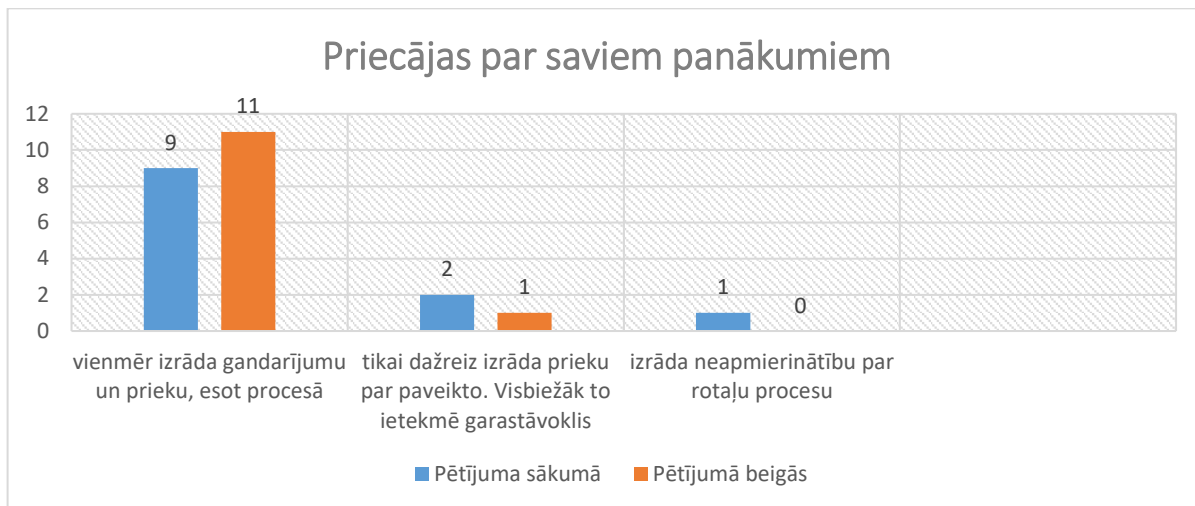
2.15. att. 3.kritērijs

Kā redzams 2.16.attēlā, tad daudz drošāk uzsāk rotaļu patstāvīgi par diviem bērniem (Anna, Lidija) vairāk, nekā pētījuma sākumā. Pr vienu bērnu vairāk (Ronalds) sācis iesaistīties rotaļā ar savu ideju, negaidot pieaugušā vai cita bērna uzaicinājumu. Tikai Olivers un Mārcis joprojām iesaistās radošajā rotaļā tikai pēc pieaugušā uzaicinājumu taču tas ir skaidrojams ar bērnu personības īpatnībām.



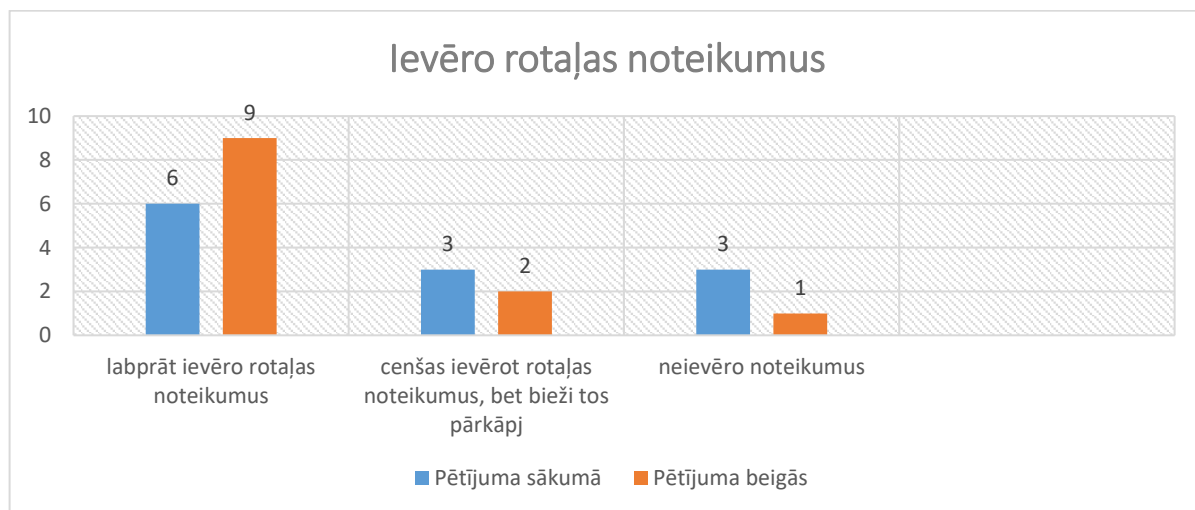
2.16.att. 4.kritērijs

Pētījuma beigās par diviem bērniem vairāk (Māris un Oliveris) kā pētījuma sākumā, daudz vairāk izrāda gandarījumu par saviem panākumiem, kā redzams 2.17.attēlā. Ja pētījuma sākumā Mārcis izrādīja neapmierinātību par rotaļu procesu, tad pētījuma beigās var novērot, ka dažreiz sāk izrādīt prieku par paveikto.



*2.17.att. 5.kritērijs*

Pētījuma beigās, kā redzams 2.18. attēlā, par diviem bērniem vairāk (Beatrise un Oliveris) daudz labprātāk cenšas ievērot noteikumus. Tikai Mārcim joprojām neizdodas noteikumus ievērot, taču tas ir skaidrojams ar bērna īpašajām vajadzībām. Progress ir vērojams Mārim un Šarlotei, kuri rotaļas noteikumus ievēro daudz labprātāk pētījuma beigās.



*2.18.att. 6.kritērijs*

## SECINĀJUMI

1. Bērna pašapziņa tiek attīstīta, ja viņa iesaistīšanās attiecīgajā rotaļspēlē balstās uz pozitīvu pārdzīvojumu un ir iespējas demonstrēt savus sasniegumus.
2. Bērnu rotaļīgums ir psihiskās un fiziskās veselības rādītājs. Rotaļā bērns bagātina savu iekšējo pasauli, attīsta fantāziju un gūst jaunas prasmes, zināšanas un iemaņas, kā arī nostiprina jau esošās, līdz ar ko, katrs jauns panākums nostiprina bērnam lepnu un priecīgu savu iespēju apziņu.
3. Rotaļā tiek veicināta bērna pašmīlestība, pašapzināšanās, sevis pieņemšana, attieksme pret sevi un citiem, kā arī notiek pašrealizēšanās un mērķu sasniegšana, kas savukārt veicina gandarījuma un prieka izjūtas par paveikto sekmēšanu.
4. Bērna pašapziņas sekmēšanai liela nozīme ir vecākiem, jo rotaļu attīstību ģimenē nosaka pieaugušo un bērnu saskarsme. Ja vecāki izprot rotaļas nozīmi un iesaistās rotaļās, tad tiek pozitīvi ietekmēta gan bērna izaugsme, gan sekmētas vecāku un bērnu savstarpējās attiecības.
5. Bērna pašapziņu veicina arī pedagogs, kurš līdzdarbojas vai netieši novēro rotaļspēli un ir atbalstošs gan iedrošinot, gan sniedzot padomu vajadzības gadījumā.
6. Pedagogam jāpārziņina jaunākā vecumposma attīstības īpatnības, intereses un vajadzības, lai atbilstoši sagatavotos pedagoģiskai darbībai, analizētu un atbilstoši sekmētu bērna pašapziņas veidošanos.
7. Izvirzītā hipotēze, ka bērniem tiks sekmēta pašapziņa ar rotaļas palīdzību, ir apstiprinājusies, ja:
  - 1) tiks atlasītas rotaļas, atbilstoši bērna interesēm un vajadzībām;
  - 2) rotaļas tiks izmantotas pedagoģiskajā procesā ikdienā.

## IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Albrehta Dz. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā*. SIA Mācību grāmata
2. Ādlers A. (1992) *Psiholoģija un dzīve*. Rīga: IDEA
3. Доронова Т.Н., Якобсон С.Г. (1992) *Обучение детей 2-4 лет рисованию, лепке, аппликации в игре*. Москва
4. Einon D. (1985) *Creative Play*. Harmonds Dorth Middlesex, England
5. Gilbertson K., Bates T., McLaughlin T., Ewert A. (2006) *Outdoor education methods and strategies*. USA: Human Kinetics
6. Хрящевой, Н.Ю. (2001) *Психологимнастика в тренинге. Психологический тренинг*. Санкт-Петербург.
7. Vatņa V. (2001) *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa
8. Birkerts P. (1923) *Pedagoģiskā psiholoģija*. Jelgava: Neimaņa izdevniecība
9. Budovskis M. (1986) *Personības un sociālās vides rezonanse*. Zinātne
10. Dzintere D, Boša R. (1997) *Rotaļspēles*. Rīga: Mācību apgāds
11. Dzintere D. (1984) *Rotaļa un darbs bērnu dārzā*. Rīga: "Zvaigzne"
12. Dzintere D., Stangaine, I. (2007) *Rotaļa bērna dzīvesveids*. Rīga: Raka
13. Dzintere D., Stangaine I. (2007) *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: Raka
14. Eriksons E.H. (1998) *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava
15. Fišers F. (2005) *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa
16. Fišers F. (2005) *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: RaKa
17. Ministru kabineta noteikumi "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām"  
<https://likumi.lv/doc.php?id=250854>
18. Lieģiniece D. (1992) *Bērns pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne ABC
19. Lieģiniece D. (1999) *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa
20. Ļubļinska A. (1979) *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne
21. Никитин Б.П. (1990) *ступеньки творчества или развивающие игры*. Москва
22. Oliver A. (2007) *Creative teaching science*. David Fulton publishers
23. Pandits A. un Pandita, M. (2013) *Superuzturs bērna prātam*. Rīga: Zvaigzne ABC
24. Пушкарев А. Л. (2001) *Развитие психологии*. - Рига: Рака
25. Rogers C.S., sawyers J. (1994) *Play in the Lives on Children*. Washington, DC: National Association for the Education province of British Colimbia

26. RPIVA Ģimenes un pirmsskolas pedagoģijas katedra (2000) *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: SIA Izglītības soļi
27. RPIVA Pirmsskolas pedagoģijas katedra (2015) *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa
28. Students J.A. (1998) *Vispārīgā pedagoģija*. RaKa
29. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 158.lpp.
30. Špona A. (2006) *Audzināšanas process teorijā un praksē*. RaKa”
31. Špona A., Čehlova Z. (2004) *Pētnieciskā pedagoģija*. Rīga: RaKa
32. Vorobjovs A. (2000) *Vispārīgā psiholoģija*. Rīga: Izglītības soļi
33. Виготский, Л.(1966) *Игра и психическое развитие ребенка. Вопросы психологии*. Москва: Просвещение
34. Выготский Л. (1991) *Воображение творчество в детском возрасте*. Москва: Просвещение

## **PIELIKUMS**

## Anketa vecākiem

**Anketas mērķis:** izpētīt vecāku attieksmi par rotaļspēļu nepieciešamību bērna attīstībā.

**1) Kā bērns vislabprātāk pavadā laiku mājās?**

- a) skatās, krāso grāmatas \_\_\_\_
- b) spēlējas ar rotaļlietām \_\_\_\_
- c) izdomā savas radošās rotaļas \_\_\_\_
- d) dzied, dejo \_\_\_\_
- e) rotaļājas ar brāļiem/māsām
- f) skatās TV pārraides vai multiplikācijas filmas \_\_\_\_
- g) spēlē datorspēles \_\_\_\_

**2) Bērns visbiežāk mājās rotaļājas ar:**

- a) mammu \_\_\_\_
- b) tēti \_\_\_\_
- c) brāļiem vai māsām \_\_\_\_
- d) vecvecākiem \_\_\_\_
- e) viens \_\_\_\_

**3) Jūsprāt, bērnam nepieciešamas rotaļas:**

- a) priekam un izklaidei \_\_\_\_
- b) attīstībai un jaunu zināšanu apguvei \_\_\_\_
- c) cits variants \_\_\_\_

**4) Rotaļājoties Jūsu bērns:**

- a) izrāda iniciatīvu, ir aktīvs un priecīgs \_\_\_\_
- b) uzsāk rotaļu tikai pēc Jūsu ierosinājuma \_\_\_\_
- c) ievēro rotaļas noteikumus, jūtas droši, pārliecināti \_\_\_\_
- d) izvairās no rotaļām \_\_\_\_

**5) Kura no šīm prasmēm Jūsu bērnam ir vislabāk attīstīta?**

- a) drošības, uzticības sajūta \_\_\_\_
- b) individualitātes izjūta \_\_\_\_
- c) sekmju, veiksmes izjūta \_\_\_\_
- d) motivācijas izjūta \_\_\_\_

**6) Kādas rotaļas Jūs esat iemācījuši bērnam?**

- a) \_\_\_\_\_
- b) \_\_\_\_\_
- c) \_\_\_\_\_
- d) Uzskatu, ka nav nepieciešams, papildus, ārpus PII, bērnam mācīt rotaļas

*Paldies par veltīto laiku!*

## **Rotaļas**

### **Atrodi līdzīgo**

Uz papīra uzzīmētas dažāda izmēra un formas figūras. Bērniem ir uzdevums atrast priekšmetu, kas ir atbilstošs attiecīgajai figūrai. Ja šis variants ir ātri izpildīts, tad tiek iedots nedaudz sarežģītāks, kur formas nav tik vienkāršas. Var dot iespēju izvēlēties šo spēli veikt pa pāriem, kurš pirmais atradīs vajadzīgās figūras.

### **Stādīšanas prieks**

Uz galda ir novietoti dažādi dārza piederumi: zeme, lielāki un mazāki puķu podi, lāpstīņa, lejkanniņa, lielāki un mazāki u.c. Bērniem uzdevums iestādīt mazos sīpoliņus mazajos podos, bet lielos -lielajos podiņos. Ja vēlas, tad var iesēt arī sēklas. Iesēto apļē un pie katra podiņa bērns pieliek savu vārdu.

### **Gadalaiki**

Bērniem tiek iedotas četras lielākas kartītes uz kurām atainots sniegavīrs, puķe, saule, ābols, kas simbolizē četrus gadalaikus. Blakus novietotas mazākas kartītes, kurās attēlotas dabas norises un cilvēku darbība attiecīgajā gadalaikā. Uzdevums: pie attiecīgā gadalaika pielikt pareizās kartītes. Darbs pa pāriem – viens meklē kartītes ar norisēm dabā, bet otrs - kartītes ar cilvēka darbību attiecīgajā gadalaikā.

### **Rotaļa pāros**

Skatot mūzikai, rotaļas dalībnieki brīvi kustas izklaidus telpā atbilstīgi mūzikas ritmam. Mūzikai iepauzējot, katrs atrod sev partneri, nostājas viens pret otru. Rotaļas vadītājas sauc ķermeņa daļas, kuras partneriem jāsaliek kopā, piemēram, elkoņi, pleci, ceļgali, muguras utt. Pēc brīža atkal skan mūzika, un rotaļa atsākas no jauna. Vadītājs var būt arī bērns.

### **Mājas uzkopšana**

Bērniem tiek izstāstīts, kādi ir darāmie darbi, lai māja būtu tīra un kārtīga un parādīts kā darbiņi jāizpilda: grāmatu plauktu kārtošana (lielās mazās grāmatas); putekļu slaucīšana; rotaļlietu grupēšana, uc.. Bērni izvēlas kādu darbiņu darīs un attiecīgi sadalās pa grupiņās, kur noteikums – katrā grupā ne vairāk par 2-3bērniem un kamēr viens darbiņš nav pabeigts – otru neuzsāk. Lai darbiņš veiktos raiti ir jāmacās sadarboties. Tīrīšanas gaitā bērni var attīstīt savu radošo rotaļu.

### **Jautrā stafete**

Uzdevums ir šķērsot sajūtu taku, tad izlīst cauri tunelim, izlēkt cauri trijiem riņķiem un no spaiņa paņemt bumbu, stāvēt pie atzīmētās līnijas, iesviest lielajā grozā. Bumbu sviež tik ilgi, kamēr trāpa grozā. Tad skrien atpakaļ pie savas komandas. Kad pieskaras ar plaukstu nākošajam dalībniekam, tad stafeti var turpināt.

### **Muzikants**

Katram bērnam tiek izdalīti dažādi mūzikas instrumenti. Bērni sastājas aplī, bet viens muzikants apla vidū. Skanot mūzikai visi muzicē, tiklīdz mūzika apklust, tā muzicē tikai tas, kurš ir apla vidū, iepriekš nosaucot mūzikas instrumentu. Kad mūzika atkal sāk skanēt, tad vadošais savā vietā liek citu muzikantu.

### **Lūdzu un paldies**

Rotaļas dalībnieki stāv aplī. Rotaļas vadītājs lūdz: “Bērni, lūdzu, parādiet rokas! Lūdzu pašūpojiēt galvu!” Ja rotaļas vadītājs saka vārdu “Lūdzu”, tad lūgums jāizpilda, ja nesaka, tad neizpilda. Lūgumu izdomā rotaļas vadītājs, iesaistot darbībā visus ķermeņa locekļus. Kad rotaļas vadītājs saka “Paldies”, tad parādītā ķermeņa daļa tiek paslēpta.

### **Veikalā**

Gatavojoties iet pārgājienā ir jāiegādājas vajadzīgās lietas. Rotaļas vadītājs uzaicina bērnus atrast telpā preces veikalā, taču aicinot lietas sagrupēt – vienkopus jāsaliec trauki, somas, apģērbi, rotaļlietas u.c., jo tad pircējs varēs labāk tās apskatīt un nopirkt. Pircējs dodas uz veikalu, izvēlas preci un apraksta to. Piemēram: “man, lūdzu, dzelteno somu un melno striķi, sarkano bļodiņu.” Pārdevēja lomu var izspēlēt vairāki bērni.

### **Meklējot pavasari**

Radošā rotaļa tiek organizēta pastaigas laikā, kad bērni dodas uz tuvējo parku, lai vērotu izmaiņas dabā, gaidot pavasari. Līdzīgi tiek ņemti spainīši, lai katrs var salasīt kādus dabas materiālus. No salasītajiem materiāliem bērni veido radošas glezniņas uz zemes, pastāstot, kas tajā attēlots.